

Tuula Haapala

**KARTOITUS YRITTÄJÄN ELÄKEVAKUUTUKSESTA JA
ALIVAKUUTTAMISESTA**

**KARTOITUS YRITTÄJÄN ELÄKEVAKUUTUKSESTA JA
ALIVAKUUTTAMISESTA**

Tuula Haapala
Opinnäytetyö
Syksy 2012
Liiketalouden koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma, taloushallinto

Tekijä: Tuula Haapala

Opinnäytetyön nimi: Kartoitus yrittäjän eläkevakuutuksesta ja alivakuuttamisesta

Työn ohjaaja: Arja Itkonen

Työn valmistumislukukausi ja –vuosi: Syksy 2012

Sivumäärä: 46 + 4 liitesivua

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella yrittäjän eläkelakiin (YEL) perustuvaa eläkevakuutusta ja kartoittaa yrittäjän motiiveja alivakuuttaa itsensä sekä esittää ehdotuksia toimeksiantajalle kuinka tiedonsaantia voisi kehittää. Työn toimeksiantaja oli Keskinäinen Vakuutusyhtiö Tapiola. Opinnäytetyön aihe löytyi oman kiinnostuksen kautta.

Tietoperusta keskittyi käsittelemään eläketurvavakuuttamista yrittäjän näkökulmasta katsottuna ja se rakennettiin lähinnä yrittäjän eläkelain ja sen pohjalta laadittujen materiaalien avulla. Vakuutukseen perustuvan yrittäjän sosiaaliturvan tarkoituksena on turvata yrittäjän toimeentulo sellaisen elämäntilanteen aikana, kun yrittäjä ei voi hankkia elantoaan työnteolla. Tietoperustaan koottiin erilaisia laskelmia havainnollistamaan eri työtulojen merkitystä sosiaaliturvan määrässä.

Yrittäjien motiiveja alivakuuttaa itsensä lähestyttiin teemahaastattelun avulla. Aihe rajattiin koskemaan alivakuutettuja yrittäjiä ja heidän näkemystään yrittäjän eläkevakuutuksesta. Haastateltavat etsittiin Pohjois-Pohjanmaan alueelta ja heihin otettiin yhteyttä ensisijaisesti puhelimitse. Haastattelut suoritettiin pääsääntöisesti yrityksen toimitiloissa. Kartoituksessa etsittiin monipuolisia näkökulmia tiedostettuun tai tiedostamattomaan alivakuuttamiseen.

Kartoituksessa kävi ilmi, että yrittäjän eläkevakuutus nähtiin ennemmin pakollisena yritystoiminnan kuluna kuin sosiaaliturvana. Tulokset osoittivat, että yrittäjän sosiaaliturvaa pidettiin pääsääntöisesti palkansaajien turvaa heikompana erityisesti sairausloman aikana. Yrittäjän työtuloon perustuva eläkevakuutusmaksu koettiin kalliiksi ja työtulon arviointi hankalaksi, jolloin erityisesti uudet yrittäjät alivakuuttivat itsensä. Tästä johtuen katsottiin tarpeelliseksi, että vakuutusedustaja ottaisi yhteyttä noin vuoden kuluttua yritystoiminnan aloittamisesta. Jatkotutkimuksena voitaisiinkin tutkia mikä on eläkevakuutusyhtiön jälkihoidon vaikutus yrittäjän eläkevakuutuksen myyntiin. Tulevaisuudessa olisi myös mielenkiintoista selvittää, onko yrittäjien asenne eläkevakuutusta kohtaan muuttunut viime vuosien aikana. Yrittäjien riskien hallintaan voisi palata erillisen tutkimuksen merkeissä.

Asiasana: yrittäjyys, yrittäjän eläkelaki, eläkevakuutus, sosiaaliturva, työtulo, alivakuuttaminen

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Economics

Author: Tuula Haapala

Title of thesis: Survey of the Earnings-Related Pension Insurance and under insurance for entrepreneur

Supervisor: Arja Itkonen

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2012 Number of pages: 46 + 4

The primary objective of this thesis was to study Earnings-Related Pension Insurance for entrepreneurs based on Self-Employed Person's Pensions Act (YEL). The secondary objective was to study entrepreneurs' motives for under-insuring and to make suggestions on how to improve access to information. The study was commissioned by General Mutual Insurance Company Tapiola. The topic of this thesis was found by own interest.

The theoretical background of the study focused on topics which concerned pension insurance from the entrepreneur's perspective and it was mainly based on Self-Employed Person's Pensions Act. The purpose of Pension Insurance based on entrepreneur's social security is to secure the entrepreneur's financial income during situations when there are no possibilities to make one's living by working. In the theory section different types of calculations demonstrate how the YEL-income influences the amount of social security income.

Motives for under-insuring by entrepreneurs were studied using theme-interviews. The study was limited to entrepreneurs having under-insurance and their view of Earnings-Related Pension Insurance. The interviewees were searched from the area of Northern Ostrobothnia in Finland and they were contacted primarily by phone. The interviews took place mainly in the company premises. The survey sought comprehensive perspectives on intentional and unintentional under-insuring.

The results of the survey showed that Earnings-Related Pension Insurance was seen as an obligatory expense of business rather than as a part of social security system. The results indicated that social security of the entrepreneurs was seen mostly poor than that of wage earners especially in case, during of sick leave. The fees of pension insurance based on confirmed YEL-income were seen expensive, which is why especially freshly started entrepreneurs mostly under-insured themselves. Based on this finding it was seen necessary that the Insurance Company contacts the entrepreneur about a year after the business has been started. As a further study it could be surveyed what the role of the Insurance Company's aftercare in sales of the Earnings-related Pension Insurances is. In the future it would also be interesting to study if entrepreneurs' attitudes for Earnings-Related Pension Insurance have changed during the last few years. The general risk-management of the entrepreneurs could be studied in a separate research project.

Keywords: entrepreneurship, Self-Employed Person's Pensions Act, pension insurance, social security system, income, under-insurance

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ.....	3
ABSTRACT.....	4
1 JOHDANTO.....	7
2 YRITTÄJÄN ELÄKETURVAVAKUUTTAMINEN.....	9
2.1 YEL-yrittäjä.....	10
2.2 YEL-työtulo ja sen määrittely.....	12
2.3 Vakuutusmaksu.....	14
2.4 Jousto mahdollistaa yrittäjän tuloheilahtelut.....	15
2.5 Vakuutusmaksun verovähennysoikeus.....	16
2.6 Vakuutukseen perustuva yrittäjän sosiaaliturva.....	17
2.6.1 Sairaus- ja vanhempainpäiväraha.....	18
2.6.2 Työttömyysturva.....	19
2.6.3 Vanhuuseläke.....	21
2.6.4 Perhe-eläke.....	23
3 ALIVAKUUTTAMINEN.....	25
3.1 Alivakuuttamisen yleisimmät syyt.....	26
3.2 Alivakuuttamisen riskit.....	28
4 TUTKIMUKSEN KUVAUS.....	29
4.1 Tutkimusmenetelmä.....	29
4.2 Haastattelun runko.....	30
4.3 Tiedon keruu.....	30
5 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	32
5.1 Haastateltavien perustiedot.....	32
5.2 Yrittäjän sosiaaliturva.....	32
5.2.1 Yrittäjän sosiaaliturva palkansaajaa heikompi.....	33
5.2.2 Luottamus eläkejärjestelmään horjuu.....	33
5.2.3 Eläkevakuutus yritystoiminnan kuluna.....	34
5.3 Alivakuuttaminen.....	35
5.3.1 Tietoinen päätös.....	35
5.3.2 Tiedon puute.....	36
5.4 Riskien hallinta.....	37

6	POHDINTA.....	39
	LÄHTEET.....	42
	LIITTEET	46

1 JOHDANTO

Suomessa on noin 270 000 yritystä (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011, 9). Näissä yrityksissä yrittäjäsäämassä oleva henkilö vakuuttaa itsensä yrittäjän eläkelain (YEL) mukaan. Suomessa YEL-vakuutettuja yrittäjiä on noin 206 000 henkilöä (Kontio 2012, 8). Yrittäjyys jo itsessään on haasteellista, mutta enemmän haastetta tuo oman lakisääteisen eläkevakuutukseen järjestäminen työtulon mukaan.

Yrittäjän on helppo hyväksyä se, että hän pidättää palkatun työntekijän palkasta pakolliset eläkevakuutusmaksut ja maksaa ne eläkevakuutusyhtiöön. Toisin kuin työntekijä, yrittäjä voi itse vaikuttaa siihen kuinka suuren työtulon mukaan hän kerryttää itselleen eläkettään. Tämä johtaa usein siihen, että yrittäjä pyrkii säästämään vakuutusmaksuissa maksamalla itselleen pienempää eläkevakuutusta työntekijäänsä verrattuna. (Parkkonen 2010, 33.) Yrittäjän ja työntekijän sosiaaliturvan määräytymissäännöt ovat yhdenmukaiset. Eläke kertyy molemmille työpanosten perusteella samojen karttumisprosenttien mukaan. Tilastot kuitenkin osoittavat, että yrittäjän työtulo on keskimäärin matalampi kuin saman alan työntekijän keskipalkka.

Vuonna 2010 yrittäjän keskimääräinen tulo oli noin 40 000 euroa. Siitä huolimatta yrittäjä maksoi omaa eläkevakuutusmaksuaan vain noin 20 000 euron suuruisen työtulon perusteella. (Malinen 2012, 3,8.) Tämän epäkohdan mahdollistaa se, että yrittäjän työeläke määräytyy hänen itsensä arvioimansa YEL-työtulon perusteella joka vahvistetaan vuosittain eläkevakuutusyhtiön kautta Eläketurvakeskukselle. Vahtera (2011, 228) toteaaakin, että keski-ässä yrittäjä huomaa, ettei hän jaksakaan tehdä työtä kuten ennen. Eläkeiän saavutettuaan yrittäjä huomaa eläkemaksujen jääneen niin pieniksi, ettei kertyneellä eläkkeellä elä ja hänen on jatkettava yritystoimintaansa. Valittavan usein käykin niin, että yrittäjä joutuu täydentämään pieneksi jäänyttä eläkettään kansaneläkejärjestelmän avulla. Yrittäjällä on mahdollisuus jäädä eläkkeelle 62-vuotiaana, mutta hänen oikeutensa täysimääräiseen kansaneläkkeeseen alkaa vasta 65-vuotiaana.

Yrittäjien alivakuuttaminen on vakava ongelma. Monet EU:n jäsenmaat taistelevat alivakuuttamista vastaan korottamalla vähimmäismaksutasoa ja muita eläkkeen määräytymiseen vaikuttavia tekijöitä. Vähimmäismaksutason korottaminen ei poista ongelmaa, vaan asiaa tulisi lähteä ratkaisemaan vaikuttamalla yrittäjän asenteeseen. Tulisi löytää ne keinot millä yrittäjät saadaan ymmärtämään kuinka tärkeän suojaverkon, ei pelkästään yrittäjälle vaan myös hänen perheelleen,

oikeinmitoitettu eläkevakuutus antaa. Yrittäjän on luonnollisesti hankala ennustaa tulevia tulojaan, mutta yleisenä trendinä näyttäisi olevan ainoastaan vähimmäisvaatimusten tai hieman sen ylittävän tason vakuuttaminen. (Knuutti 2006, 33.)

Yrittäjän eläkevakuutukselle ja sen tuomalle sosiaaliturvan tasolle löytyy puhujia niin puolesta kuin vastaan. Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia yrittäjien alivakuuttamisen motiiveja. Opinnäytetyössä pohditaan, johtuuko alivakuuttaminen tiedonpuutteesta, vai pyrkivätkö yrittäjät alivakuuttamisen kautta osoittamaan, mikä lakisääteisen ansiosidonnaisen turvan todellinen kysyntä on kun sen voi itse määrittää. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Keskinäinen Vakuutusyhtiö Tapiola. Tapiolan fuusioituessa yhdessä Lähivakuutuksen kanssa yrittäjän eläkelain mukaan vakuutettujen yrittäjien asiakasmäärä kasvaa merkittävästi. Opinnäytetyön avulla Tapiola voi parantaa omaa tiedottamistaan ja markkinointiaan vastaamaan enemmän yrittäjän tarpeisiin. Tapiola voi hyödyntää opinnäytetyötä yrittäjille suunnatun myynnin tukena.

Olivatpa yrittäjän motiivit alivakuuttamiseen mitkä tahansa, tärkeintä kuitenkin lienee se, ettei kenenkään tarvitsisi katua päätöstään sosiaaliturvansa tasosta. Vaikka yhteiskunta ei jätä ketään rahattomaksi, on eläminen pelkän kansaneläkkeen tai peruspäivärahan turvin haasteellista. Keskustelua liian alhaiseksi mitoitetusta YEL-työtulon tasosta on käyty jo pitkään ja se tulee jatku-
maan edelleen.

2 YRITTÄJÄN ELÄKETURVAVAKUUTTAMINEN

Työeläketurva on osa suomalaista perusturvaa. Työansioista kertyvän työeläkkeen tavoitteena on turvata työuran jälkeen kohtuullinen toimeentulo. Vuonna 1969 työeläkettä kerryttivät vain työntekijät yrittäjien jäädessä lain ulkopuolelle. Tämä sama eläketurva haluttiin taata myös yrittäjille. Vuonna 1970 tuli voimaan alkuperäinen yrittäjien eläkelaki (468/1969), joka velvoitti Suomessa asuvia yrittäjiä vakuuttamaan itsensä vanhuuden, työkyvyttömyyden ja kuoleman varalta. (Korpi-
luoma, Grönlund & Herrlin ym. 2011, 61.)

Alkuperäisessä yrittäjien eläkelaisissa viitattiin usein työntekijän eläkelakiin (TEL), jonka voimassa-
olo oli päättymässä vuoden 2006 loppuun mennessä. Tästä syystä yrittäjien eläkelain sisältöä
päätettiin uudistaa teknisesti ja 1.1.2007 astui voimaan yrittäjän eläkelaki 1272/2006. (Aro, Noke-
lainen & Ansamaa 2006, 249.) Yrittäjän eläkelain (1272/2006 1:1.1 §) mukaan yrittäjällä on oike-
us vanhuus- ja osa-aikaeläkkeeseen, kuntoutukseen ja työkyvyttömyyseläkkeeseen. Tämän li-
säksi edunsaajalla on oikeus perhe-eläkkeeseen yrittäjän kuoleman jälkeen.

Yrittäjän eläkelaki (YEL) velvoittaa Suomessa toimivaa yrittäjää vakuuttamaan itsensä pakollisella
yrittäjän eläkevakuutuksella, jos yrittäjä täyttää eläkelain piiriin kuulumisen edellytykset. Lain pii-
riin kuuluva yrittäjätoiminta vakuutetaan heti toiminnan alusta lukien ja YEL-vakuutus on otettava
kuuden kuukauden sisällä yrittäjätoiminnan aloittamisesta (Yrittäjän eläkelaki 1272/2006 9:109.1
§). YEL-vakuutus solmitaan yrittäjän itse valitseman eläkevakuutusyhtiön kanssa. YEL-vakuutus
on henkilökohtainen ja se kattaa kaiken vakuutetun henkilön harjoittaman yritystoiminnan. Laskun
voi osoittaa yrityksen nimelle, mutta silti vakuutuksenottaja on itse yrittäjä, ei hänen yrityksensä.
(Aro ym. 2006, 256.)

Eläketurvakeskus valvoo yrittäjien verotietojen perusteella, että lain piiriin kuuluvilla yrittäjillä on
käytössään voimassa oleva YEL-vakuutus (Tilisanomat 2008, 52). Jos yrittäjällä ei ole lain edel-
lyttämää pakollista YEL-vakuutusta, Eläketurvakeskus kehottaa yrittäjää ottamaan vakuutuksen
tiettyyn määräaikaan mennessä. Jos yrittäjä ei tästä huolimatta ota itselleen vakuutusta, Eläke-
turvakeskus ottaa yrittäjän puolesta ja kustannuksella vakuutuksen eläkevakuutusyhtiöstä, mutta
ei kuitenkaan aikaisemmalta ajalta kuin kulumassa olevalta ja sitä edeltäneiltä kolmelta kalenteri-
vuodelta. Kun yrittäjä on Eläketurvakeskuksen toimesta pakkovakuutettu, eläkevakuutusyhtiöllä
on oikeus periä yrittäjältä laiminlyönnin ajalta enintään kaksinkertaiseksi korotettua työeläkeva-

kuutusmaksua. Korotettuun työeläkevakuutusmaksun määrään vaikuttavat laiminlyöntiajan pituus, laiminlyönnin toistuvuus ja muut näihin rinnastettavat laiminlyönnin moitittavuuden arviointiin liittyvät seikat. (Yrittäjän eläkelaki 1272/2006 12:143.2–4 §.) Lisäksi pakkovakuutettu yrittäjä menettää oikeuden alkavan yrittäjän maksualennukseen (Aro ym. 2006, 256).

2.1 YEL-yrittäjä

Yrittäjän eläkelain (1272/2006 2:3.1 §) mukaan yrittäjällä tarkoitetaan sellaista 18–67 -vuotiasta liikkeen- ja ammatinharjoittajaa, joka tekee ansiotyötä omistamassaan yrityksessä. Pelkkä yrityksen omistaminen ei edellytä ottamaan vakuutusta. Yrittäjän ei tarvitse asua Suomessa, hänen tulee kuitenkin asua EU- tai ETA-maassa. Vakuuttamisvelvollisuus alkaa seuraavan kalenterikuukauden alussa, kun yrittäjä täyttää 18 vuotta ja päättyy sen kalenterikuukauden lopussa, jona yrittäjä täyttää 68 vuotta (Palomurto 2008, 50). Yrittäjänä pidetään toiminimen haltijaa, kommandiitti-yhtiön vastuunalaista yhtiömiestä ja avoimen yhtiön tai muun yhtymän sellaista yhtiökumppania, joka vastaa henkilökohtaisesti yrityksen velvoitteista ja sitoumuksista (Yrittäjän eläkelaki 1272/2006 2:3.2 §).

Vuoden 2011 alussa voimaan tullut lakimuutos muutti osakeyhtiön omistavia yrittäjiä ja siellä työskenteleviä henkilöitä työntekijän eläkelain (TyEL) piiristä YEL-vakuutetuiksi. Uuden lain mukaan osakeyhtiön yrittäjä kuuluu YEL-vakuutuksen piiriin, jos yrittäjä on johtavassa asemassa oleva osakas, ja hän omistaa yksin yli 30 prosenttia tai yhdessä perheenjäsentensä kanssa yli 50 prosenttia osakkeista tai niiden tuottamasta äänimäärästä. Perheenjäseneksi luokitellaan johtavassa asemassa työskentelevän henkilön avio- tai avopuoliso. Avopuolisolla tarkoitetaan sellaista puolisoa, jonka kanssa yrittäjä asuu yhteisessä taloudessa avioliitonomaisessa olosuhteissa. Perheenjäseniä ovat myös yrittäjän lapset ja vanhemmat puolisoineen, jos he asuvat yrittäjän kanssa samassa taloudessa. (Yrittäjän eläkelaki 1272/2006 2:3.3–8 §:t.)

Vakuuttamisvelvollisen yrittäjän on harjoitettava yritystoimintaansa yhdenjaksoisesti vähintään neljän kuukauden ajan. Toistuva kausittainen yrittäjätoiminta katsotaan ympärivuotiseksi toiminnaksi. (Palomurto 2008, 50.) Esimerkiksi kesäisin vuodesta toiseen jatkavan jäätelökioskiyrittäjän katsotaan kuuluvan YEL-vakuutuksen piiriin mikäli muut edellytykset täyttyvät. Ehtona on myös se, että yrittäjän ilmoittama työtulo ylittää vuosittain vahvistetun YEL-työtulon alarajan.

Yrittäjän perheenjäsenet, joiden yrittäjän eläkelain edellyttämät kriteerit eivät täyty, katsotaan kuuluvan työntekijäin eläkelain TyEL:n piiriin. Jos perheenjäsen ei saa palkkaa, hän jää kokonaan työeläketurvan ulkopuolelle. Lähtökohtaisesti TyEL-vakuuttaminen edellyttää aina työsopimuslain mukaista työsuhdetta työnantajaan. Työsopimukseksi katsotaan mikä tahansa osapuolten välillä tapahtuva oikeustoimi. Sopimuksen lisäksi edellytetään, että osapuoli tekee työtä toisen lukuun palkkaa tai palkaksi rinnastettavaa korvausta vastaan. (Yrittäjän YEL-opas 2012, 9–10.)

Yhtiömuodolla sekä omistajan ja perheenjäsenen asemalla yrityksessä on ratkaiseva merkitys siinä, sovelletaanko henkilön työntekoon yrityksessä yrittäjän eläkelakia vai työntekijän eläkelakia. Taulukkoon 1 on tiivistetty ne tyypillisimmät tunnusmerkit, jotka määrittelevät kumman eläkelain mukaan omistaja tai yrityksessä työskentelevä henkilö tulisi vakuuttaa.

TAULUKKO 1. Omistajan ja perheenjäsenen vakuuttaminen YEL:n ja TyEL:n mukaan (Yrittäjän YEL-opas 2012, 12)

Yhtiömuoto	Asema ja työnteko yrityksessä	Eläkelaki
Yksityinen toiminimi	<ul style="list-style-type: none"> • Ammatin- ja liikkeenharjoittaja • Puoliso tai perheenjäsen, maksetaan palkkaa • Puoliso tai perheenjäsen, ei makseta palkkaa 	<p>YEL</p> <p>TyEL</p> <p>YEL</p>
Kommandiittiyhtiö	<ul style="list-style-type: none"> • Vastuunalainen yhtiömies • Äänetön yhtiömies tai perheenjäsen, maksetaan palkkaa • Äänetön yhtiömies tai perheenjäsen, ei makseta palkkaa (jää työeläketurvan ulkopuolelle) 	<p>YEL</p> <p>TyEL</p> <p>-</p>
Avoin yhtiö	<ul style="list-style-type: none"> • Yhtiömies • Perheenjäsen, ei yhtiömies, maksetaan palkkaa • Perheenjäsen, ei yhtiömies, ei makseta palkkaa (jää työeläketurvan ulkopuolelle) 	<p>YEL</p> <p>TyEL</p> <p>-</p>
Osakeyhtiö	<ul style="list-style-type: none"> • johtavassa asemassa oleva osakas omistaa yksin yli 30 % osakkeista tai niiden tuottamasta äänimäärästä • johtavassa asemassa oleva osakas omistaa yhdessä samassa taloudessa asuvan perheenjäsentensä kanssa yli 50 % osakkeista tai äänimäärästä • Johtavassa asemassa työskentelevät sisarukset omistavat osakeyhtiön puoliksi • Osakkaan perheenjäsen, ei johtavassa asemassa. Työskentelee yrityksessä, maksetaan palkkaa 	<p>YEL</p> <p>YEL</p> <p>YEL</p> <p>TyEL</p>

2.2 YEL-työtulo ja sen määrittelyminen

Työntekijän työeläketurva määräytyy työnteosta maksetun palkan perusteella. Yrittäjän eläke poikkeaa perinteisestä menetelmästä huomattavasti. Toisin kuin palkansaaja, yrittäjä vastaa itse sosiaaliturvan ja työeläkkeensä määrästä. YEL-työtulo on vakuutusmaksun ja työeläkkeen peruste. Yrittäjälle ei siis lasketa työeläkkeen suuruutta yrityksestä saatujen tulojen perusteella, vaan yrittäjän on kyettävä itse arvioimaan yritykseen sijoittamansa työpanoksen arvo.

Yrittäjän arvion tulisi olla samaa tasoa kuin mitä hän maksaisi palkkaa saman ammattitaidon omaavalle ulkopuoliselle työntekijälle samasta työmäärästä. Tavoitteena on, että yrittäjät ja työntekijät saisivat samantasoista eläketurvaa työpanokseensa nähden. Oikeaa työtuloa määriteltäessä yrittäjä voi hyödyntää oman alansa tai sitä lähinnä olevan alan työehtosopimusta. (Aro ym. 2006, 257.) Vuonna 2012 työtulon alaraja on 7 105,84 euroa ja yläraja 161 375,00 euroa vuodessa (Eläketurvakeskus 2012, hakupäivä 6.4.2012).

YEL-työtulon mitoittaminen oikean työpanoksen mukaisesti heti yritystoiminnan alusta alkaen on tärkeää, sillä se vaikuttaa olennaisesti yrittäjän tulevaisuuteen. Työpanostaan vastaavalla YEL-työtulolla yrittäjä saa asianmukaisen eläketurvan sekä yrittäjän kuoltua omaiset ovat oikeutettuja perhe-eläketurvaan. Työtaturman sattuessa yrittäjällä on oikeus saada sairausvakuutuslaissa määriteltyä sairauspäivärahaa. Yrittäjällä on oikeus ansiosidonnaiseen työttömyyspäivärahaan, mikäli yrittäjä on liittynyt työttömyyskassan jäseneksi. Yrittäjä on myös oikeutettu saamaan äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa. Toisin kuin palkansaaajalle, edellä mainittujen eläketurvan ja päivärahojen määrä maksetaan yrittäjälle vahvistetun YEL-työtulon perusteella, ei verotuksessa vahvistetun ansiotulon mukaan. (Eläketurvakeskus 2012, hakupäivä 6.4.2012.)

Yrittäjän mahdollisuus liittyä työttömyyskassan jäseneksi tai hakea osa-aikaeläkkeelle riippuu YEL-työtulon määrästä. Yrittäjä voi liittyä työttömyyskassan jäseneksi vain silloin, kun hänen YEL-työtulokseen on vahvistettu vähintään 8 520,00 euroa (Yrittäjän työtulo 2011, 3). Osa-aikaeläkkeelle pääseminen edellyttää, että yrittäjä on tehnyt kokoaikatyötä vähintään vuoden kuluneen 18 kuukauden aikana ja yrittäjä puolittaa kokoaikaisen yrittäjätoimintansa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yrittäjä vähentää yrittäjätoimintaansa niin, että hänen antamansa työpanos puolittuu. Osa-aikaeläkkeelle jäävän yrittäjän YEL-työtulon täytyy olla sillä tasolla, että puolittamisen jälkeen työtulon määrä on vähintään alarajan verran. (Korpiluoma ym. 2011, 165.) Vuonna 2012 kokoaikaiseksi yrittäjätoiminnaksi katsotaan YEL-työtulo joka on vähintään 14 211,69 euroa vuodessa (Yrittäjän työeläketurva 2012, 5).

Yrittäjän tulot saattavat muuttua nopeastikin, ja muutoin kuin hetkellisesti muuttuvat työtilanteet aiheuttavat toimenpiteitä myös YEL-työtulon puolella. Yrittäjän on syytä tarkistaa oman YEL-työtulonsa taso ja muuttaa se vastaamaan todellista tilannetta. Tarkistaminen on perusteltua silloin, kun yritystoiminta kasvaa tai supistuu. Myös yrittäjän oma työpanos saattaa muuttua joko pysyvästi tai tilapäisesti. Työtulon muutos onnistuu niin, että yrittäjä ilmoittaa eläkevakuutusyhtiöl-

le ne seikat mitkä vaikuttavat työtulon pysyvään muuttumiseen. Eläkevakuutusyhtiö pystyy myös itse omaehtoisesti muuttamaan yrittäjän työtuloa saamansa tai hankkimansa selvityksen perusteella. Työtuloa ei voi muuttaa takautuvasti. Työtulon muuttamisesta yrittäjälle annetaan valituskelppoinen päätös. (Yrittäjän työtulo 2011, 71.)

2.3 Vakuutusmaksu

YEL-vakuutusmaksu lasketaan yrittäjän ilmoittaman YEL-työtulon perusteella. Vuonna 2012 alle 53-vuotiaiden YEL-vakuutusmaksu on 22,5 prosenttia työtulosta. 53 vuoden täyttämistä seuraavan vuoden alusta vakuutusmaksu on 23,85 prosenttia työtulosta. YEL-vakuutusmaksuprosentin vahvistaa vuosittain sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Yli 53-vuotiaiden prosentuaalisesti korkeampi vakuutusmaksu perustuu siihen, että yli 53-vuotiaat yrittäjät kartuttavat enemmän eläkettä kuin alle 53-vuotiaat yrittäjät. (Työeläke.fi 2011, hakupäivä 7.4.2012.)

Kun yrittäjä aloittaa yritystoimintansa YEL:n piirissä ensimmäistä kertaa, hän on oikeutettu saamaan aloittavan yrittäjän alennus. Maksualennuksella kannustetaan siihen, että yrittäjä ottaisi heti yrittäjätoiminnan alusta alkaen oikein mitoitettun YEL-työtulon. Alennus on 25 prosenttia vakuutusmaksuista ja se myönnetään ensimmäisen 48 kuukauden ajaksi yrittäjätoiminnan alkamisesta. Jos yrittäjä päättää yritystoimintansa ennen kuin neljä vuotta on kulunut täyteen, käyttämättä jääneen maksualennuksen voi hyödyntää myöhemmin, jos yrittäjätoiminta jatkuu uudelleen. (Tilisanomat 2008, 52.) Oikeutta alennukseen ei ole, jos yrittäjä on jouduttu pakkovakuuttamaan Eläketurvakeskuksen toimesta (Korpiluoma ym. 2011, 70).

Yrittäjä voi sopia yhdessä eläkevakuutusyhtiön kanssa ne kalenterikuukaudet, jolloin yrittäjä maksaa vuotuiset YEL-vakuutusmaksunsa. Vakuutusmaksuerät voidaan vapaasti sopia, kuitenkin niin, että vähintään puolet vakuutusmaksun eräkuukausista on ennen kuluvan vuoden elokuuta. Jos taas yrittäjä tekee YEL-vakuutuksensa takautuvasti, koko takautuvan ajan maksut erääntyvät yhtenä eränä. (Yrittäjän työtulo 2012, 73.)

Yrittämisen luonteeseen kuuluvat kausittaiset tulosheilahtelut ja ne saattavat aiheuttaa yrittäjälle tilapäisiä maksuvaikeuksia. Kuten muillekin laskuille, YEL-vakuutusmaksulle on mahdollista saada lisää maksuaikaa. Erääntyneestä vakuutusmaksusta peritään kuitenkin korkolain mukainen korko. Lisäksi vakuutusmaksu on ulosottokelpoinen ilman eri päätöstä. Maksamattomat ja peri-

miskelpoiset vakuutusmaksut voidaan myös periä yrittäjälle maksettavasta eläkkeestä. Maksamaton vakuutusmaksu vanhenee viiden seuraavan täyden kalenterivuoden lopussa. Vanhentunut maksamaton YEL-eläkevakuutusmaksu pienentää kyseisen vuoden eläkekertymää. (Yrittäjän työtulo 2012, 73.) Yrittäjän työmäärän tai yrityksen tuloksen vaihtelun ollessa tilapäistä, YEL-työtuloa ei ole syytä muuttaa, vaan ratkaisuna voi hyödyntää YEL-vakuutuksen joustomahdollisuutta.

2.4 Jousto mahdollistaa yrittäjän tuloheilahtelut

Vuoden 2005 alusta lähtien yrittäjillä on ollut mahdollista joustaa vakuutusmaksuissaan. Hyvinä aikoina yrittäjä on voinut kohentaa eläketurvaansa maksamalla lisäeläkevakuutusmaksua ja vastaavasti huonoina aikoina vakuutusmaksua on voinut maksaa vähemmän kuin YEL-työtulo edellyttää. Jouston käyttö ei muuta pysyvää, vahvistettua työtuloa. Jousto vaikuttaa kertyvän eläkkeen määrään eikä muutoksella ole vaikutusta esimerkiksi yrittäjän sairauspäivärahaan. (Jyväkorpi 2009, 22.) Vuonna 2007 yli 600 yrittäjää oli käyttänyt eläkemaksujen joustomahdollisuutta hyödykseen. Heistä 66 prosenttia oli joutanut ylöspäin. (Työeläke 2009, 22.)

YEL-vakuutusmaksu joustaa ylös- ja alaspäin. Lisäeläkevakuutusmaksua eli korotettua maksua voi halutessaan maksaa jopa kaksinkertaisen määrän vahvistetun työtulon mukaan lasketusta vuosimaksusta. Minimikorotus lisäeläkemaksulle on 10 prosenttia. Huonoina aikoina yrittäjä voi alentaa vakuutusmaksuaan 10–20 prosenttia alkuperäisestä vakuutusmaksusta. YEL-vakuutusmaksujen yhteismäärä ei kuitenkaan voi ylittää tai alittaa vuosittain vahvistetun YEL-työtulon ylä- ja alarajoja. Yrittäjä voi hyödyntää joustoa yhden kerran kalenterivuoden aikana ilmoittamalla kirjallisesti eläkevakuutusyhtiöön halukkuudesta käyttää jousto-oikeutensa. Ilmoitus annetaan ja maksetaan sen kalenterivuoden aikana, johon se halutaan kohdistaa. (Tietoa yksityisten alojen työeläkevakuuttamisesta 2012, 9.)

Jouston käyttöön liittyy osittain rajoitteita. Yrittäjän aikaisempina vuosina maksamatta jääneet tai selvittämättömät YEL-vakuutusmaksut eväivät mahdollisuuden joustoon. Oikeutta joustoon ei ole, jos saa aloittavan yrittäjän maksualennusta, eikä sen vuoden jälkeen jona yrittäjä täyttää 62 vuotta. (Tietoa yksityisten alojen työeläkevakuuttamisesta 2012, 9.) Jousto-oikeutta rajoittaa myös tilanne, jolloin yrittäjän eläkevakuutus ei ole ollut voimassa koko kalenterivuoden ajan samassa eläkevakuutusyhtiössä (Varma 2012, hakupäivä 27.4.2012).

2.5 Vakuutusmaksun verovähennysoikeus

Valtio helpottaa yrittäjien asemaa antamalla YEL-vakuutuksen aiheuttamille vakuutusmaksuille täyden verovähennysoikeuden henkilökohtaisessa verotuksessa, mikäli niitä ei ole vähennetty kirjanpidossa. Jos maksut on vähennetty kirjanpidossa, mutta niitä ei haluta hyödyntää elinkeinotoiminnan verotuksessa, kirjataan vakuutusmaksut vähennyskelvottomaksi kuluksi (Veronmaksajain keskusliitto ry, hakupäivä 6.5.2012). Vakuutusmaksut jaksotetaan sen verovuoden kuluksi jolta se suoritetaan (Laki elinkeinotulon verottamisesta 360/1968 1:23.1 §).

Yksityisen liikkeen- ja ammatinharjoittajan tulonhankkimiskuluina voidaan vähentää vain pakolliset eläkevakuutusmaksut. Vakuutusmaksut, joita ei ole vähennetty yrittäjän verotettavasta tulosta, voidaan vähentää puolison ansiotulosta. Vaatimus toimenpiteestä on esitettävä ennen verotuksen päättymistä. Koska vakuutusmaksut vähennetään suoraan verotettavasta ansiotulosta, vähennys kannattaa tehdä sen puolison verotuksessa jolla on suuremmat progressiivisen verotuksen kohteena olevat ansiotulot. Myös lisämaksut ovat YEL-vakuutusmaksujen tavoin vähennyskelpoisia. (Verohallinto, hakupäivä 26.4.2012.)

YEL-vakuutusmaksun verovähennysoikeuden konkreettinen hyöty on helpommin havaittavissa käytännön esimerkillä. Taulukossa 2 on laskennallinen esimerkki siitä, kuinka YEL-vakuutusmaksun verovähennysoikeus vaikuttaa suoranaisesti yrittäjän tai puolison verotukseen. Vertailun vuoksi laskelmassa on käytetty kahden erisuuruisen YEL-työtulon mukaan laskettua verotettavaa ansiotuloa. Laskelmassa ei ole huomioitu yrityksen nettovarallisuutta, joka määrittelee ansiotulosta vähennettävän pääomatulo-osuuden, eikä muita ansiotulovähennykseen oikeuttavia menoja. Veron osuutta laskettaessa apuna on käytetty liitteen 1 mukaista valtion tuloverotaulukkoa. Kunnallis- ja kirkollisvero on laskettu vuoden 2012 Oulun tuloveroprosentin ja sairausvakuutusmaksut vuoden 2012 maksuprosentin mukaan.

TAULUKKO 2. Alle 53 vuotiaan yrittäjän vakuutusmaksun verovähennysoikeuden vaikutus verotuksessa

Verolaskelma 10 000€:n YEL-työtulolla		Verolaskelma 25 000€:n YEL-työtulolla	
Verotettava ansiotulo	25 000,00	Verotettava ansiotulo	25 000,00
YEL-maksut (22,5 % 10000 €:sta)	2 250,00	YEL-maksut (22,5 % 25000 €:sta)	5 625,00
Puhdas ansiotulo	22 750,00	Puhdas ansiotulo	19 375,00
Verot ja maksut valtion- ja kunnallisverotuksessa:		Verot ja maksut valtion- ja kunnallisverotuksessa:	
Valtion tuloverotus (22 750 €:sta)		Valtion tuloverotus (19 375 €:sta)	
16 100 €:sta	8,00	16 100 €:sta	8,00
6 650 €:sta 6,5 %	432,25	3 275 €:sta 6,5 %	212,88
Valtion verotus	440,25	Valtion verotus	220,88
Kunnallisverotus (22 750 €:sta)		Kunnallisverotus (19 375 €:sta)	
Kunnallisvero 19,0 %	4 322,50	Kunnallisvero 19,0 %	3 681,25
Kirkollisvero 1,25 %	284,38	Kirkollisvero 1,25 %	242,19
Sairaanhoido- maksu 1,22 %	277,55	Sairaanhoido- maksu 1,22 %	236,38
Yrittäjän päivä- rahamaksu 0,82 %	186,55	Yrittäjän päivä- rahamaksu 0,82 %	158,88
Lisärahoitus 0,15 %	34,13	Lisärahoitus 0,15 %	29,06
Kunnallisverotus	5 105,11	Kunnallisverotus	4 347,76
Verot yhteensä	5 545,36	Verot yhteensä	4 568,64
Nettotulot yhteensä	17 204,64	Nettotulot yhteensä	14 806,36

2.6 Vakuutukseen perustuva yrittäjän sosiaaliturva

Sosiaaliturvan tarkoituksena on turvata yksittäisen ihmisen toimeentulo sellaisen elämäntilanteen aikana, kun ihminen ei voi syystä tai toisesta hankkia elantoaan työnteolla. Osa tulevasta elämäntilanteesta tiedetään jo etukäteen, kuten esimerkiksi vanhuus. On myös tilanteita, jolloin ihminen

tarvitsee sosiaaliturvaa yllättäen, kuten esimerkiksi sairastuminen ja työttömyys. Tällaisissa tilanteissa ihminen on oikeutettu sosiaaliturvaan. (Korpiluoma ym. 2011, 10.)

Sosiaaliturvaa rahoitetaan valtion verovaroilla tai erikseen perityillä vakuutusmaksuilla. Yrittäjä ei ole palkansaajaa huonommassa asemassa, vaan yrittäjän sosiaaliturva määräytyy periaatteeltaan samoin kuin palkansaajalla. Eläkkeen karttumisprosentti ja eläkeikä on sama yrittäjällä ja palkansaajalla. Yrittäjällä on niin ikään yhtäläinen oikeus vanhuus-, osa-aika-, ja työkyvyttömyyseläkkeeseen sekä työttömyysturvaan ja päivärahaan. (Korpiluoma ym. 2011, 162.) Yrittäjän etuuksien lisäksi yrittäjän perhe on oikeutettu perhe-eläkkeeseen. Pakollisen YEL-vakuutuksen antama turva on täten laajempi kuin henkivakuutusyhtiöltä otetun normaalin vapaaehtoisen henkivakuutuksen turva. (Aro ym. 2006, 265.)

2.6.1 Sairaus- ja vanhempainpäiväraha

Yrittäjän sairaus-, äitiys-, isyys- ja vanhempainpäiväraha muodostuvat eläkevakuutuksen työtulon perusteella. Yrittäjän päivärahamaksun suuruus määräytyy viimeisen verotuksessa vahvistetun YEL-työtulon mukaan. Tämä tarkoittaa sitä, että huhtikuussa vuonna 2012 päivärahaan oikeutetulle yrittäjälle päivärahamaksun suuruus lasketaan vuonna 2010 vahvistetun työtulon mukaan, jota on korotettu yhden vuoden palkkakertoimella. (Kansaneläkelaitos 2012a, hakupäivä 25.4.2012.) Vuoden 2012 palkkakerroin on 1,291, joka tarkoittaa noin 3 prosentin nousua vuoteen 2011 verrattuna (Valtioneuvosto 2012, hakupäivä 25.4.2012). Jos yrittäjän päivärahakautta edeltävän kuuden kuukauden aikana YEL-työtulo on vuosituloksi muutettuna 20 % edellistä ilmoitettua työtuloa korkeampi, voidaan päivärahaa hakea korkeamman työtulon mukaan. (Kansaneläkelaitos 2012a, hakupäivä 25.4.2012.)

Yrittäjän sairauspäivärahan omavastuu-aika on palkansaajan tavoin sairastumispäivä ja seuraavat yhdeksän arkipäivää. Tältä ajalta ei makseta sairauspäivärahaa. Vuodesta 2006 lähtien YEL-vakuutetut yrittäjät ovat kuitenkin olleet oikeutettuja YEL-päivärahaan jo omavastuuajan aikana. YEL-vakuutettujen yrittäjien omavastuu-aika on sairastumispäivä ja seuraavat kolme arkipäivää. YEL-työtulon perusteella maksettavaa YEL-päivärahaa maksetaan sen jälkeen enintään sairauspäivärahan omavastuuajan loppuun saakka. (Aro ym. 2006, 262.) Arkipäiviin lasketaan maanantaista lauantaihin kuuluvat päivät. Arkipäiviksi ei lasketa sunnuntaita eikä arkipyhiä. (Kansaneläkelaitos 2012b, hakupäivä 28.6.2012.)

Yrittäjän sairauspäiväraha lasketaan liitteen 2 mukaisella taulukolla. Jos yrittäjä on ilmoittanut YEL-työtulokseen alle 34 496 euroa vuodessa, sairauspäiväraha on 70 prosenttia yrittäjän työtulosta. Saatu summa jaetaan 300 arkipäivällä, jolloin summaksi saadaan yrittäjän sairauspäivärahan suuruus yhtä arkipäivää kohti. 20 000 euron YEL-työtulolla yrittäjän sairauspäiväraha olisi $(20\,000 \text{ euroa} * 70 \% / 300 \text{ pv})$ 46,67 euroa/arkipäivä.

Sairauspäivärahaa maksetaan korkeintaan 300 arkipäivää. Päivärahakauden täytyessä yrittäjällä on oikeus hakea työkyvyttömyyseläkettä. YEL-työtulon lisäksi työkyvyttömyyseläkkeeseen lasketaan laskennallinen eläke niiltä vuosilta, joina yrittäjä ei työskennellyt työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisensä vuoksi (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012, hakupäivä 30.4.2012).

2.6.2 Työttömyysturva

Työttömällä yrittäjällä on palkansaajan tavoin oikeus työttömyysturvaan ja kansaneläkelaitoksen myöntämään peruspäivärahaan. Vuonna 2012 peruspäivärahan määrä on 31,36 euroa/päivä, ja sitä maksetaan viideltä päivältä viikossa. Kuukausitasoksi muutettuna peruspäiväraha on 674,24 euroa kuukaudessa $(21,5 \text{ päivää} * 31,36 \text{ euroa/päivä})$. (Kansaneläkelaitos 2012d, hakupäivä 25.4.2012). Kuten palkansaajalle, yrittäjälle maksetaan peruspäivärahaa enintään 500 päivän ajan. Kun peruspäivärahan enimmäisaika täyttyy, yrittäjä voi hakea työmarkkinatukea. (Kansaneläkelaitos 2012c, hakupäivä 28.6.2012.)

Työttömän yrittäjän ei kuitenkaan tarvitse tyytyä pelkkään peruspäivärahaan. Suomessa toimii kaksi yrittäjän työttömyyskassaa: Ammatinharjoittajien ja yrittäjien työttömyyskassa (AYT) sekä Suomen Yrittäjien Työttömyyskassa (SYT). Edellytys liittyä työttömyyskassaan ja oikeus ansiosidonnaiseen työttömyyspäivärahaan on silloin, kun yrittäjä täyttää työssäoloehdon (Ammattiharjoittajien ja yrittäjien työttömyyskassa, hakupäivä 28.6.2012). Työssäoloehto täyttyy, kun yrittäjä on edellisten neljän vuoden aikana työskennellyt vähintään 18 kuukautta niin, että hän on harjoittanut laajuudeltaan olennaista yrittäjätoimintaa (Työttömyysturvalaki 1290/2002 5:7.1 §). Yritystoiminnan katsotaan olevan olennaista silloin, kun yrittäjän YEL-vakuutuksen määritelty työtulo on vähintään 710 euroa kuukaudessa (Valtioneuvoston asetus työttömyysturvalain täytäntöönpanosta 1330/2002 2:8.1 §). Vuositasolle muutettuna YEL-työtulon tulee olla vähintään 8520 euroa vuodessa.

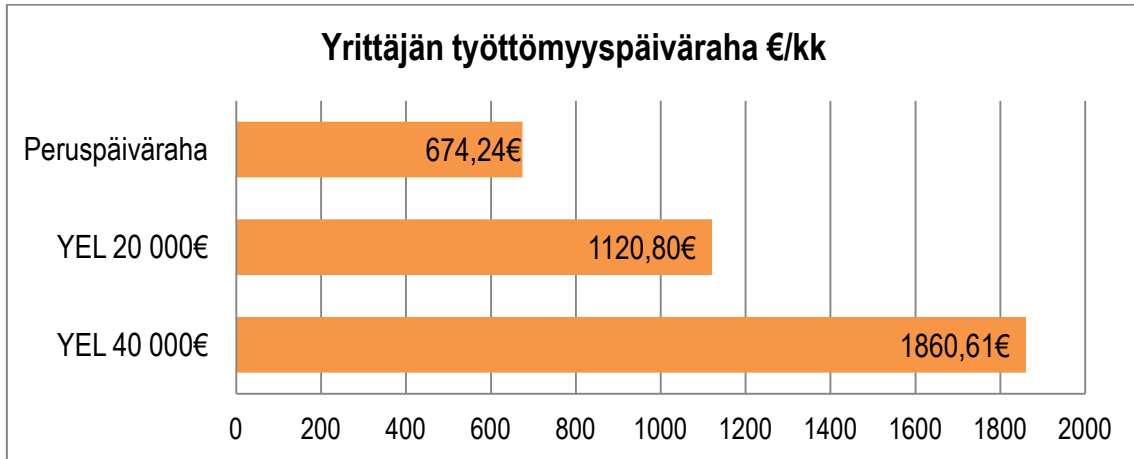
Yrittäjän työttömyysturvaoppaan (2012, 7) mukaan työttömyyskassat perivät jäseniltään jäsenmaksua. Esimerkiksi vuonna 2012 AYT:n jäseneltä perittiin jäsenmaksua YEL-työtulon 5 800 euroa ylittävästä osasta 25 000 euron työtuloon saakka 1,9 % vuodessa. Vuosityötulon ylittäessä 25 000 euroa, perittiin tämän ylittävältä osalta 1,45 %. 20 000 euron YEL-työtulolla vuosittainen jäsenmaksu on $(20\,000 \text{ euroa} - 5\,800) * 1,9\% = 269,80$ euroa. 40 000 euron työtulon jäsenmaksu on $((25\,000 - 5\,800) * 1,9\%) + ((40\,000 - 25\,000) * 1,45\%) = 582,30$ euroa. Jäsenmaksut ovat vähennyskelpoisia yrittäjän henkilökohtaisessa verotuksessa.

Työttömyyskassan ansiosidonnainen työttömyyspäivärahan määrä perustuu yrittäjän työttömyyttä edeltävään YEL-työtulon tasoon. Yrittäjän työttömyysturvaoppaan (2012, 12) mukaan yrittäjän ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha koostuu perusosasta, ansio-osasta ja mahdollisesta lapsikorotuksesta. Ansio-osan suuruus on 45 prosenttia päiväpalkan ja perusosan (31,36 euroa/päivä) erotuksesta. Yli 3 292,80 euron kuukausitulossa, ansio-osa on sen ylimenevältä osalta 20 prosenttia. Työttömyyspäivärahan määrä lasketaan sen työtulon perusteella joka on vahvistettu työttömyyttä edeltäneiden 18 kuukauden ajan ja sitä maksetaan seitsemän päivän omavastuun jälkeen viideltä päivältä viikossa enintään 500 päivän ajan. Enimmäismäärän täytyttyä ja työttömyyden jatkuttua yrittäjä voi hakea Kansaneläkelaitokselta peruspäivärahan suuruista työmarkkinatukea.

Päiväpalkka saadaan jakamalla kuukausittainen YEL-työtulo 21,5 päivällä. 20 000 euron vuosittaisen YEL-työtulon mukaan laskettuna päiväpalkaksi saadaan $((20\,000 / 12) / 21,5) = 77,52$ euroa. Tästä summasta ansio-osan suuruus on 45 prosenttia päiväpalkan ja perusosan erotuksesta, eli $(77,52 - 31,36) * 45\% = 20,77$ euroa. Saatuun summaan lisätään perusosa 31,36 euroa, jolloin päivärahaksi saadaan $31,36 + 20,77 = 52,13$ euroa. Kuukausitasoksi muutettuna ansiosidonnaista maksetaan 21,5 päivää * 52,13 euroa/päivä eli 1 120,80 euroa kuukaudessa.

40 000 euron työtulolla laskukaava poikkeaa hieman edellisestä, sillä kuukausitasolle laskettuna YEL-työtulo ylittää 3 292,80 euron kuukausitulon. Päiväpalkka on $((40\,000 / 12) / 21,5) = 155,04$ euroa. Ylimenevän osan päiväpalkka on tällöin $3\,292,80 / 21,5 = 153,15$ euroa. Päivärahaksi muodostuu $31,36 + ((153,15 - 31,36) * 45\%) = 86,16$ euroa. Yli menevän osan päiväraha on $(155,04 - 153,15) * 20\% = 0,38$ euroa. Saatujen päivärahojen yhteen laskettu summa maksetaan ansiosidonnaisena työttömyyspäivärahana, eli $86,16 + 0,38 = 86,54$ euroa. Kuukaudessa ansiosidonnainen työttömyyskorvaus on 1 860,61 euroa.

Kuvio 1 vertaa yrittäjän peruspäivärahan ja ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan eroja vuoden 2012 tasossa. Vertailun vuoksi kuviossa on esitelty peruspäivärahan lisäksi kahden edellä lasketun YEL-työtulon mukaiset työttömyyspäivärahat.

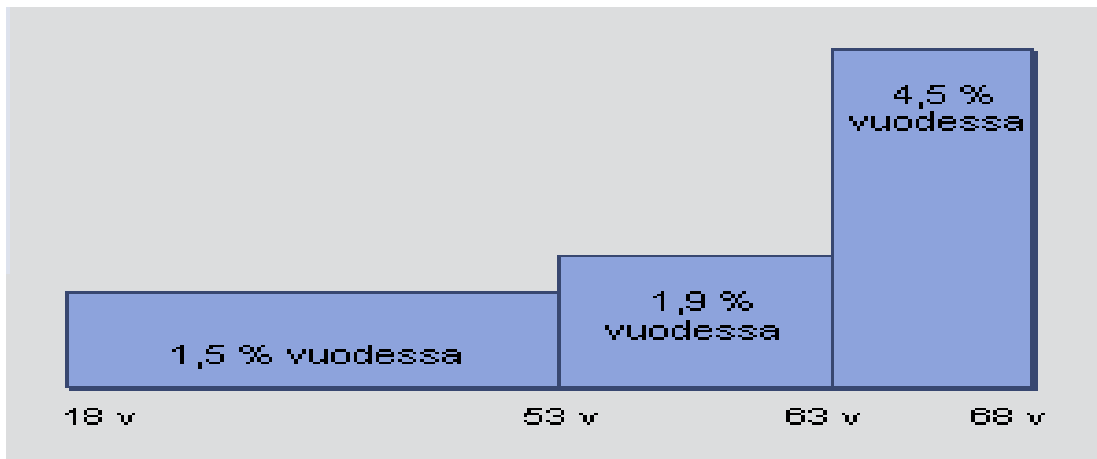
KUVIO 1. Työttömyyspäivärahojen vertailua eri työtulon tasolla

2.6.3 Vanhuuseläke

Vuodesta 2005 lähtien yrittäjä on voinut jäädä vanhuuseläkkeelle 63–68 ikävuosien välillä. Yrittäjä voi myös halutessaan siirtää eli lykätä eläkkeelle jäämistä yli 68 vuoden iän. Lykättyyn vanhuuseläkkeeseen tulee tällöin lykkäyskorotus, jolloin siihen asti kertynyttä eläkettä korotetaan 0,4 prosenttia jokaista 68 vuoden iän ylittävää kuukautta kohti. 68 ikävuoden täyttämisen jälkeen saaduista ansioista yrittäjälle ei kuitenkaan kerry enää uutta eläkettä. (Etera 2011, hakupäivä 23.4.2012.) Jos yrittäjä on ollut aiemmin työuransa aikana palkkatyössä, maksetaan hänelle yrittäjäeläkkeen lisäksi myös työsuhteista ansaitut työeläkkeet (Suomen yrittäjät 2011, hakupäivä 23.4.2012).

Yrittäjien ja palkansaajien eläkkeiden määräytymissäännöt ovat pääpiirteittäin yhdenmukaiset. Yrittäjän eläke muodostuu koko yrittäjäuran keskimääräisestä, palkkakertoimella eläkkeen alkamisvuoden tasoon tarkistetusta YEL-työtulosta ja karttumisprosentista (Hyrkkänen 2009, 7). Karttumisprosentti ilmaisee, paljonko vahvistetusta työtulosta karttuu eläkettä. 18–52-vuotias kartuttaa eläkettä 1,5 prosenttia vuosittaisesta YEL-työtulosta, 53–62-vuotias kartuttaa 1,9 prosenttia ja 63–67-vuotiaan eläke karttuu 4,5 prosenttia. (Yrittäjän työeläketurva 2012, 9.)

Eläke karttuu eri ikävuosien mukaan. Kuvio 2 havainnollistaa, kuinka yrittäjä kartuttaa 63-vuotiaana kolmasosan enemmän eläkettä vuosittain, kuin vastaavasti alle 53-vuotiaana. Tästä voidaan päätellä, että mitä pitempään yrittäjä jaksaa olla työelämässä, sitä suurempaa työeläkettä hän tulee saamaan.

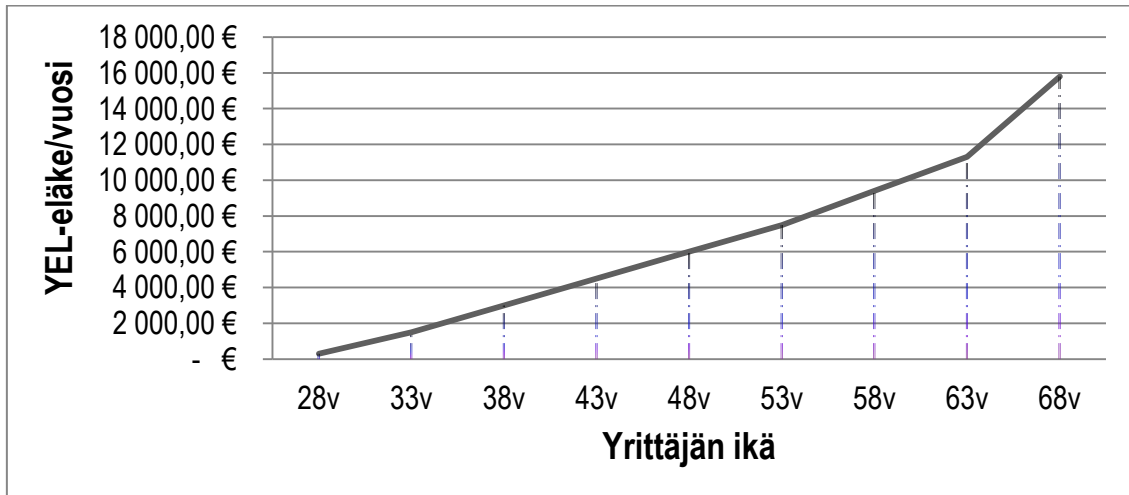

KUVIO 2. Eläkkeen karttuminen ikävuosien mukaan (%) (Ilmarinen 2012, hakupäivä 31.5.2012)

Yrittäjän kokonaiseläke lasketaan niin, että yrittäjäuran kokonaistytö tulo lasketaan kullekin kalenterivuodelle erikseen ja mahdolliset ylös- ja alaspäin suuntautuneet joustot otetaan huomioon. Jos yrittäjällä on maksamattomia YEL-vakuutusmaksuja, vähennetään vakuutusmaksun summa sen vuoden eläkekertymästä, kun maksut ovat maksamatta. Vajaat kalenterivuodet muutetaan vuoden kokonaistytö tuloksi jakamalla YEL-työtulo 360:lla ja kertomalla kalenterivuoden toteutuneilla päivillä. Niinä kokonaisina vuosina, kun yrittäjä ei ole käyttänyt joustoa hyödykseen eikä yrittäjän vakuutusmaksut ole maksamatta, kokonaistytö tulo on sama kuin vahvistettu YEL-työtulo. (Korpiluoma 2011, 162–163.) Kun työtulot joustoineen ja vähennyksineen on laskettu yhteen, niistä syntynyt kokonaistytö tulo kerryttää yrittäjäeläkettä.

Karttuvan eläkkeen määrä lasketaan kaavalla: karttumisprosentti * vuosiansio / 100. Kuvio 3 osoittaa, kuinka työeläke karttuu eläkeikään asti. Jos 28-vuotiaan yrittäjän vuosittainen YEL-työtulo on 20 000,00 euroa, eläkettä karttuu 1,5 %:n mukaan 300,00 euroa vuodessa ja 1,9 %:n mukaan 380,00 euroa vuodessa. Yrittäjän jäädessä vanhuuseläkkeelle 63-vuotiaana, on hän ehtinyt kartuttaa vuosittaista eläkettä 28–52-vuotiaana (25 vuotta * 300,00 euroa) 7 500,00 euroa ja 53–62-vuotiaana (10 vuotta * 380,00 euroa) 3 800,00 euroa. Kokonaiseläke on tällöin 11 300,00 euroa vuodessa, eli 941,67 euroa kuukaudessa. Jos yrittäjä jatkaa yritystoimintaansa 68-vuotiaaksi asti, on hän lisännyt eläkekarttumaansa (4,5 % * 20 000 euroa / 100 * 5 vuotta) 4 500

euroa. Yrittäjän kokonaiseläke 68-vuotiaana on tällöin 15 800,00 euroa vuodessa, eli 1 316,67 euroa kuukaudessa. Laskelmassa ei ole otettu huomioon elinaikakertoimen vaikutusta eläkkeeseen.

KUVIO 3. Työeläkkeen karttumisen säännöllisen 20 000 euron YEL-työtulon mukaan

Vuodesta 2010 alkaen työeläkkeiden määrään on vaikuttanut elinaikakerroin, jolla eläkejärjestelmä pyrkii varautumaan eliniän kasvuun. Jos keskimääräinen elinikä jatkaa kasvuaan, elinaikakerroin pienentää kuukausittaista työeläkettä. Tämän tarkoituksena on, että osa pidentyneestä eliniästä käytetään työntekoon. Elinaikakerroin koskee vuonna 1948 syntyneitä ja se vahvistetaan vuosittain sosiaali- ja terveysministeriön toimesta. Vuonna 2012 elinaikakerroin on 0,98351. Tämä tarkoittaa sitä, että vuonna 1950 syntyneiden henkilöiden vuonna 2012 tai myöhemmin alkaneita vanhuuseläkkeitä pienennetään 1,649 prosenttia kertyneestä työeläkkeestä. (Veritas eläkevakuutus 2012, hakupäivä 30.6.2012.)

2.6.4 Perhe-eläke

Perhe-eläke on sosiaaliturva, jonka tarkoitus on yrittäjän kuolemantapauksen sattuessa turvata lesken ja alle 18-vuotiaiden lasten toimeentulo (Työeläke.fi 2012, hakupäivä 30.4.2012). Perhe-eläke koostuu kahdesta osasta, leskeneläkkeestä ja lapseneläkkeestä. Edellytyksenä leskeneläkkeelle on, että yrittäjän ja lesken avioliitto on solmittu ennen kuin edesmennyt yrittäjä on täyttänyt 65 vuotta ja että leskellä on tai on ollut yhteinen lapsi edesmenneen yrittäjän kanssa. Jos osapuolilla ei ole tai ole ollut yhteistä lasta, edellytyksenä leskeneläkkeeseen on, että osapuolet ovat ennen yrittäjän kuolemaa olleet avioliitossa vähintään viisi vuotta ja että leski on vä-

hintään 50-vuotias. Rekisteröidyn parisuhteen osapuoli on oikeutettu leskeneläkkeeseen samoin edellytyksin kuin avioliiton kautta määritelty leski. (Korpiluoma 2011, 129–131.)

Perhe-eläke lasketaan edesmenneen yrittäjän eläkkeen perusteella. Jos yrittäjä menehtyy ollessaan eläkkeellä, perhe-eläke lasketaan hänen kuollessaan saamansa työeläkkeen mukaan. Osa-työkyvyttömyys- ja osa-aikaeläkkeellä olevien yrittäjien omaisten perhe-eläke lasketaan sen mukaan, paljonko yrittäjä olisi kuolinhetkellään saanut täyttä työkyvyttömyyseläkettä. Jos edesmennyt yrittäjä oli työelämässä, perhe-eläkkeen pohjana käytetään arviota hänen työkyvyttömyyseläkkeestään, joka lasketaan ikään kuin henkilölle olisi myönnetty työkyvyttömyyseläke hänen kuolinpäivänään. Perhe-eläke voi olla enintään edesmenneen yrittäjän eläkkeen suuruinen. (Aro ym. 2006, 156.)

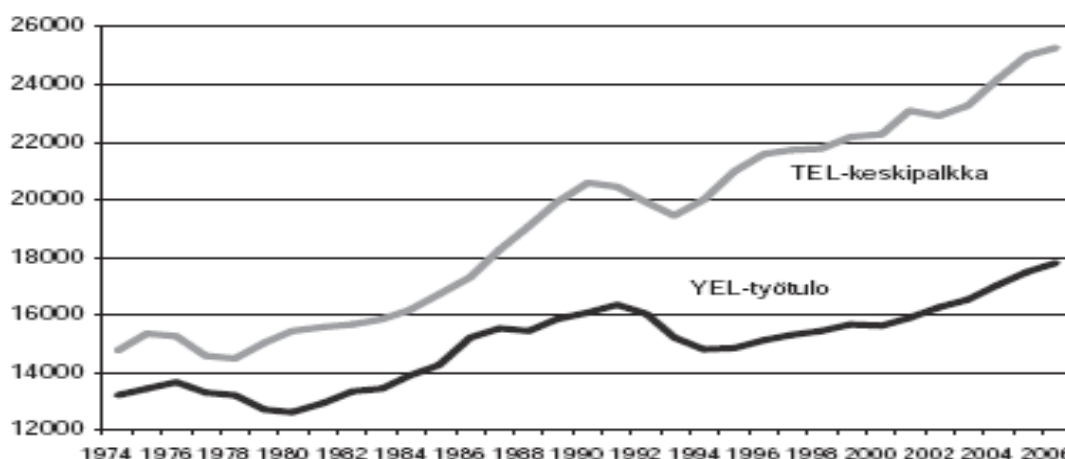
Leskeneläkkeen ja lapseneläkkeen osuudet vaihtelevat lasten lukumäärän mukaan taulukon 3 mukaisesti. Lapseton leski on oikeutettu saamaan 50 % menehtyneen yrittäjän eläkkeestä leskeneläkkeenä. Lapsettoman lesken oma työeläke tai ansiotulot voivat kuitenkin vaikuttaa pienentävästi leskeneläkkeen määrään, jos lesken tulot ylittävät vähennyksen perusteen, 626,50 euroa vuoden 2011 tasossa (Korpiluoma 2011, 132). Kaksilapsisen perheen yrittäjäpuolison kuollessa leskelle myönnettävä leskeneläke on 5/12, eli noin 41,6 prosenttia ja alaikäisille lapsille myönnettävä lapseneläkkeen yhteismäärä on 7/12, eli noin 58,3 prosenttia edunjättäjän työkyvyttömyyseläkkeestä. Jos edunjättäjän täysi työkyvyttömyyseläke on laskennallisesti 1800 euroa kuukaudessa, jaetaan eläkkeen kokonaissumma 12:lla, jolloin yhden osuuden summaksi saadaan 150,00 euroa. Lesken osuus eläkkeestä on tällöin 750,00 euroa kuukaudessa ja lapseneläkkeen yhteismäärä 1050,00 euroa kuukaudessa, josta kumpikin lapsi saa 525,00 euroa kuukaudessa. (Aro ym. 2006, 157.)

TAULUKKO 3. Perhe-eläkkeen osuudet edunjättäjän eläkkeestä (Aro ym. 2006, 157)

Lasten lukumäärä	Ei lapsia	Yksi lapsi	Kaksi lasta	Kolme lasta	Neljä lasta tai enemmän
Leskeneläke	6/12	6/12	5/12	3/12	2/12
Lapseneläke	-	4/12	7/12	9/12	10/12
Yhteensä	6/12	10/12	12/12	12/12	12/12

3 ALIVAKUUTTAMINEN

Yrittäjien alivakuuttaminen on koettu ongelmalliseksi jo pitkään. Tutkimukset osoittavat yrittäjien työtulojen olevan palkansaajien työeläkelain alaisiin keskipalkkoihin verrattuna huomattavasti pienempiä. Ero yrittäjien työtulon ja työntekijöiden palkan välillä on kasvanut 25 vuoden aikana ja erityisesti 1990-luvun lamavuosien jälkeen ero on kasvanut huomattavasti kuvion 4 osoittamalla tavalla. Tämä johtaa siihen, että yrittäjät saavat pienempää työeläkettä palkansaajien eläkkeisiin verrattuna. Suomessa vuonna 2006 YEL-työtulo oli keskimäärin 18 000 euroa vuodessa, kun työntekijöiden vastaava keskipalkka oli noin 25 000 euroa vuodessa. YEL-työtulon alhaisuus heijastuu myös yrittäjien sosiaalietuuksiin, kuten sairauspäivärahan määrään. YEL-vakuutetut yrittäjät saivat mediaanitulon perusteella puolta pienempää sairauspäivärahaa kuin palkansaajien mediaanitulon perusteella arvioitu. (Hyrkkänen 2009, 14, 35.)

KUVIO 4. YEL-työtulon ja pientyönantajien palveluksessa olevien työntekijöiden keskipalkka vuosina 1974–2006 (Hyrkkänen 2009, 14)

Pienten alojen YEL-työtulo jää yleensä keskimääräistä pienemmäksi verottajan määrittelemään yrittäjän työtuloon verrattuna. Tutkimus osoittaa, että kuljetusalalla varsinkin taksi-, ja kuorma-autoyrittäjien todelliset työtulot vastasivat alan keskipalkkaa, mutta YEL-työtulon osuus jäi noin puoleen yrittäjän työtulosta. Kun työtulot nousevat, yrittäjät nostavat YEL-työtuloaan, mutta eivät kuitenkaan samassa suhteessa. Joissain korkeasti koulutetuissa ammattiryhmissä, kuten esimerkiksi lakiasiantuntijoiden, lääkäreiden ja hammaslääkäreiden YEL-työtulo nousi yli 20 000 euroon, mutta verotettava tulo saattoi olla jopa yli kaksinkertainen. (Hyrkkänen 2009, 24–25.)

Alivakuuttamista ei esiinny pelkästään Suomessa. Myös muut maat, kuten esimerkiksi Tsekki ja Espanja ovat kamppailleet saman ongelman kanssa. Tsekin ja Espanjan ongelmat johtuvat eläkevakuutuksen lakisääteisestä vähimmäismaksurajasta. Yrittäjät voivat itse arvioida ansaitsemansa vuosiansion, jotka eivät ole riippuvaisia todellisten ansioiden kanssa. Tämä johtaa usein siihen, että yrittäjät eläkevakuuttavat itsensä minimivaatimusten mukaan. Esimerkiksi Tsekissä yrittäjillä on ollut tapana pitää YEL-työtulo alarajassa ja nostaa viimeisen kymmenen vuoden aikana reilusti yli normaalitason, koska aiemmin vain viimeisillä vuosilla on ollut merkitystä eläkkeisiin. 2000-luvun puolivälissä huolestuttavin tilanne on ollut Espanjassa, jossa yli 90 prosenttia yrittäjistä oli YEL-vakuuttanut itsensä alarajan mukaan. Tämän havainnon vuoksi vähimmäismaksutasoa ollaankin korottamassa tai on jo korotettu useassa EU:n jäsenmaassa. (Knuuti & Vidlund 2006, 13–14.)

3.1 Alivakuuttamisen yleisimmät syyt

Yrittäjän eläketurvavakuuttaminen ei ole yksiselitteinen asia. Vakuutuksen oikeinmitoittamisen tekee hankalaksi se, että vakuutusta ei makseta kuukausittain takautuvasti, vaan yrittäjä joutuu itse arvioimaan työtulonsa tulevaisuudeksi kalenterivuodeksi. Erityisesti aloittelevan yrittäjän on hyvin vaikea arvioida tulevia ansioitaan, jolloin hän helposti lähtee varovaisesti liikkeelle ja määrittelee työtulonsa mahdollisimman alas. Vuosien kuluessa ja liiketoiminnan vakiintuessa alarajalla olevaa YEL-työtuloa ei välttämättä muisteta enää nostaa oikealle tasolle. Hyrkkänen (2009, 34) toteaa, että yrittäjä vakuuttaa itsensä mieluummin alakanttiin kuin joutuu taloudellisesti ahdinkoon vakuutusmaksujen vuoksi. Tapa on erityisesti uusien yrittäjien ongelma, sillä yrittäjäuran aloituksen jälkeen YEL-työtuloa harvemmin enää nostetaan oikealle tasolle.

Usein kuulee sanottavan lauseen; yrittäjällä ei ole vara sairastaa. Yrittäjän sairauspäiväraha, kuten muukin sosiaaliturva, pohjautuu hänen vahvistettuun YEL-työtuloonsa. Mitä alhaisempi YEL-työtulo yrittäjällä on, sitä alhaisempi on sairauspäivärahan määrä. Jos laskettu sairauspäiväraha jää niin pieneksi, että yrittäjä kokee menettävänsä sairausaikanaan huomattava summan rahaa, yrittäjä saattaa katsoa parhaimmaksi ratkaisuksi työskennellä sairaana. Ongelman ratkaisuksi Vahtera (2011, 229) ehdottaakin, että yrittäjien sairauspäivärahan maksuperuste erotettaisiin eläketulosta. Näin toimittaessa nuoret yrittäjät voisivat panostaa korkeampaan sairausvakuutukseen. Vuonna 2005 yrittäjien sairauspäiväraha oli vain noin puolet palkansaajan sairauspäivärahasta (Hyrkkänen 2009, 35).

Tiedon puute saattaa olla myös osasy yrittäjien alivakuuttamiseen. Kaikki yrittäjät eivät välttämättä tiedosta YEL-vakuutuksen vaikutusta tulevaan eläkkeeseen. Osa yrittäjistä ei edelleenkään tiedä kuinka ja mistä summasta tuleva eläke koostuu. Työeläkevakuuttajien ja Eläketurvakeskuksen järjestämän Joustava eläkeikä -projektin yhteydessä kysyttiin eläkeikää lähestyviltä yrittäjiltä heidän omaa arviotaan siitä paljonko he tulevat saamaan eläkettä. Yrittäjät olettivat, että vanhuuseläke tulisi olemaan noin 80 prosenttia heidän verotettavasta tulostaan. (Hyrkkänen 2009, 34.)

Osasyynä alivakuuttamiseen voidaan pitää myös sitä, että yrittäjät kokevat YEL-vakuutuksen olevan liian kallis (Knuuti ym. 2006, 34). Sosiaali- ja terveysministeriön vuosittain vahvistama vakuutusmaksuprosentti on ollut viime vuosien ajan noususuuntainen. Yrittäjien usko valtion eläkevakuutusjärjestelmään horjuu. Eikä asiaa helpota tieto siitä, että vakuutusmaksuprosentin kasvu ei lakkaa lähitulevaisuudessa. Vuoteen 2030 mennessä nykyinen vakuutusmaksuprosentti tulee nousemaan yli 27 prosenttiin (Taantuma varjostaa eläkkeitä, hakupäivä 28.4.2012). Vakuutusmaksujen nousu nykyisestä tasosta tulee vaikeuttamaan yrittäjien elämää ja horjuttamaan entisestään uskoa valtion hyvinvointiin.

Yrittäjät ajattelevat myös usein rahoittavansa tulevat eläkepäivänsä joko asunto- tai yrityskaupoilla. Heidän tavoitteenaan on ennen eläkepäiviään myydä yrityksensä suurella voitolla. Usein kuitenkin käy niin, ettei yrityskauppa onnistu kuten yrittäjä on sen mielessään suunnitellut. Lehto-Isokosken (2009, 26) mukaan yrittäjän odotukset kauppahinnasta ovat yrityskaupan kohdalla liian korkeat. He odottavat saavansa yrityksen myynnistä huomattavasti enemmän rahaa kuin mitä he todellisuudessa saavat. Yrittäjät luottavat liikaa siihen, että he voivat turvata vanhuutensa onnistuneella yrityskaupalla.

Miksi yrittäjät sitten ottavat ja eläkelaitokset ylläpitävät alimitoitettuja eläkevakuutuksia? Lindbohm (2010, 47) on vahvasti sitä mieltä, että palveluntarjoajat tarjoavat mieluummin yrittäjille toista ratkaisua. He markkinoivat omia tuotteitaan YEL-vakuutuksen kustannuksella kannustaen pitämään vakuutuksen pienenä ja sijoittamaan varat tuottavammin, esimerkiksi vapaaehtoisin eläkevakuutuksiin. Mutta pakollista YEL-vakuutusta ei tulisi koskaan tarkastella tuoton näkökulmasta, vaan siitä, että se on yrittäjän sosiaaliturvaa. Sitä kautta yrittäjälle tulee myös äitiys- ja isyyspäiväraha sekä perhe-eläketurva.

3.2 Alivakuuttamisen riskit

Johtuipa alivakuuttaminen sitten unohduksesta, tiedonpuutteesta, uhkapelistä tai palveluntarjoajasta, totuus on kuitenkin se, että alimitoitettu YEL-vakuutus vaikuttaa tuntuvasti lakisääteiseen sosiaaliturvaan. Itsensä alivakuuttaminen saattaa tuntua yrittäjäaikana säästöltä, mutta se yleensä kostaatuu ennemmin tai myöhemmin. Lehto-Isokoski (2009, 26) mainitsee artikkelissaan kuinka alivakuuttamisella saattaa olla kohtalokkaat seuraukset, kun yrittäjä on jättänyt YEL-vakuutuksen kokonaan ottamatta ja yllättäen menehtyy. Tällöin menehtyneen yrittäjän perhe ei saa lainkaan perhe-eläkettä. Vaikeaa on myös silloin, jos yrittäjä menettää työkykynsä ja vasta siinä vaiheessa huomaa maksaneensa aivan liian pientä YEL-työtuloa.

Taulukko 4 havainnollistaa, kuinka erisuuruiset YEL-työtulot vaikuttavat vakuutusmaksuun ja sosiaaliturvaan. Esimerkki on laskettu oletuksella, että yrittäjä on 30-vuotias, hänellä ei ole puolisoa eikä lapsia, ja että hän ei muuta vuosittaista YEL-työtulon tasoa yrittäjäuransa aikana. Vakuutusmaksu on laskettu kaavalla $22.5 \% \cdot \text{YEL-työtulo}$ vuodessa. Työttömyyspäivärahan vertailu on toteutettu lisäämällä laskelmaan liitteessä 3 esitetyt Ammatinharjoittajien ja yrittäjien työttömyyskassan (AYT) jäsenmaksut ja ansiosidonnainen työttömyyspäivärahan määrä. 8 000 euron YEL-työtulolla yrittäjä on oikeutettu 31,36 euron peruspäivärahaan. Sairauspäiväraha on laskettu liitteen 2 osoittaman Kelan sairauspäivärahataulukon ja laskentakaavan mukaan. Työeläke on laskettu kohdan 2.6.3 osoittamalla tavalla. Laskelmassa ei ole huomioitu aloittavan yrittäjän vakuutusmaksualennusta eikä mahdollisen kansaneläkkeen osuutta.

TAULUKKO 4. Sosiaaliturvan määrä eri työtulojen mukaan vuonna 2012

SOSIAALITURVA	YEL-TYÖTULO €/v		
	8 000	25 000	40 000
Vakuutusmaksu/kk	150,05	468,92	750,27
Ammattiyhdistysmaksu/kk	ei oikeutta kassaan	30,40	48,53
Työttömyyspäiväraha/pv	31,36	60,85	86,55
Sairauspäiväraha/pv	18,67	58,33	87,83
63-vuotiaan työeläke/kk	356,70	1114,55	1783,30
68-vuotiaan työeläke/kk	506,70	1583,30	2533,30

4 TUTKIMUKSEN KUVAUS

Eläketurvakeskus on omissa tutkimuksissaan selvittänyt kuinka monella yrittäjällä ei ole mahdollisuutta ansiosidonnaiseen työttömyyspäivärahaan ja kuinka moni heistä ei voi jäädä osaaikaeläkkeelle (Hyrkkänen 2009, 11). Tutkimustuloksissa tiedostettiin alivakuuttamisen olevan edelleen ongelma, mutta varsinaisia syitä alivakuuttamiseen tutkimus ei luonteensa vuoksi ole löytänyt. Yrittäjien työtulon tasoa tutkitaan lähes vuosittain, mutta alivakuuttamiseen johtuvia syitä on tutkittu vain vähän.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella alivakuutetun yrittäjän mielikuvaa yrittäjän eläkevakuutuksen tarjoamasta sosiaaliturvasta ja kartoittaa yrittäjän motiiveja alivakuuttaa itsensä sekä esittää ehdotuksia toimeksiantajalle kuinka eläkevakuutuksen tiedonsaantia voisi kehittää. Opinnäytetyön pääkysymys: Miksi yrittäjä alivakuuttaa itsensä? Pääkysymystä tukevat apukysymykset: Kerrotaanko eläkevakuutuksesta ja sosiaalietuuksista tarpeeksi? Miten tiedonsaantia eläkevakuutuksesta ja sen hyödyistä voisi parantaa?

4.1 Tutkimusmenetelmä

Kartoituksessa etsittiin monipuolisia näkökulmia tiedostettuun tai tiedostamattomaan alivakuuttamiseen. Aihe rajattiin koskemaan alivakuutettuja yrittäjiä ja heidän näkemystään yrittäjän eläkevakuutuksesta ja sen tarpeellisuudesta. Kartoituksen avulla haluttiin löytää niitä keinoja, joilla alivakuutetulle yrittäjälle voitaisiin lisätä tietoa eläkevakuutuksen tarjoamasta sosiaaliturvasta tai vaihtoehtoisesti vapaaehtoisten eläkevakuutusten suomista mahdollisuuksista.

Menetelmäksi valittiin puolistrukturoitu teemahaastattelu, koska sen katsottiin olevan kartoituksen luonteen vuoksi sopivin vaihtoehto tiedonkeruuseen. Haastateltavan saaminen mukaan tutkimukseen ei ole itsestään selvä asia. Haastattelijan olisikin syytä korostaa, että juuri haastateltavan henkilön tieto on haastattelijalle ainutlaatuisen tärkeää. Haastateltavan olisi hyvä sisäistää, että haastattelijalla on hyvä syy haluta juuri hänet mukaan kartoitukseen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 85.)

4.2 Haastattelun runko

Haastattelurunko on pohja, jonka tarkoituksena on ohjata haastateltavat teeman pariin. Teema-alueen ympärille rakennettu runko helpottaa tutkijaa keskustelemaan haastateltavan kanssa ilman, että on vaara eksyä aiheesta ulkopuolelle. (Hirsjärvi ym. 2008, 66–67.) Haastattelurunko jakoi haastattelun viiteen eri kategoriaan; henkilötiedot, sosiaaliturva, yrittäjän eläkevakuutus, alivakuuttaminen ja riskien hallinta.

Henkilötiedoissa selvitettiin yrittäjän taustatietojen lisäksi myös yrityksen toimiala, perustamisvuosi ja palkatun henkilökunnan lukumäärä. Seuraavana keskityttiin haastateltavien mielikuviin sosiaaliturvasta, sen luotettavuudesta ja että ovatko yrittäjät mielestään samanarvoisessa asemassa palkansaajien kanssa. Yrittäjän eläkevakuutusosiossa perehdyttiin yrittäjien halukkuuteen saada ja hakea tietoa vakuutuksesta ja sen vaikutuksesta sosiaaliturvaan. Alivakuuttamisessa keskityttiin yrittäjien työtulon määrittelyyn, kuinka paljon se eroaa yrittäjän arvion mukaan todellisesta työtulosta ja mitkä ovat ne suurimmat syyt alivakuuttamiseen. Viimeisenä kartoitettiin riskien vaikutusta tiedustelemalla miten yrittäjä on järjestänyt oman eläketurvansa ja kuinka hän turvaa itsensä sairauden, työttömyyden ja työkyvyttömyyden sattuessa. (Liite 5.)

4.3 Tiedon keruu

Haastateltavat etsittiin Yrittäjät ry:n kautta. Yrittäjien yhteystiedot kerättiin satunnaisesti yrittäjät.fi sivustolla olevan yrityshaun avulla. Järjestöön kuuluviin ja Pohjois-Pohjanmaan alueella toimiviin yrittäjiin otettiin yhteyttä puhelimitse. Yrittäjille kerrottiin käynnissä olevasta kartoituksesta, jossa tutkitaan yrittäjien suhtautumista yrittäjän eläkevakuutusta kohtaan. Kartoituksen kerrottiin koskevan alivakuutettuja yrittäjiä. Yrittäjän ilmaistua mielenkiintonsa osallistua kartoitukseen, pyydettiin lupaa haastatella yrittäjää joko puhelimitse tai henkilökohtaisesti.

Kartoitukseen osallistuvia yrittäjiä etsittiin myös henkilökohtaisesti niin sanotun ovikyselyn kautta. Yrittäjän ilmaistua halukkuutensa osallistua kartoitukseen, haastattelu suoritettiin heti paikan päällä tai varattiin sopivampi aika yrittäjän toiveita kuunnellen.

Haastattelut suoritettiin pääsääntöisesti yrittäjän kotona tai yrityksen toimitiloissa. Jos yhteisen ajan löytäminen tai liian pitkä välimatka haastattelun suorittamiseen osoittautui haasteelliseksi,

haastattelu tehtiin puhelimitse. Aiheen arkaluonteisuuden vuoksi keskusteluja ei tallennettu nauhurille, vaan haastattelun yhteydessä kirjoitettiin muistiinpanot. Ennen haastattelun suorittamista yrittäjälle kerrottiin keskustelujen olevan luottamuksellisia, eikä yrittäjän henkilöllisyyttä tai paikkakuntaa pysty valmiista tutkimuksesta yksilöimään. Kartoitukseen osallistuvien yrittäjien joukko oli riittävä, sillä tutkimuskysymysten vastaukset alkoivat toistua viimeisten haastattelujen yhteydessä. Suurin osa haastatteluun osallistuneista yrittäjistä oli halukas lukemaan valmiin opinnäytetyön ja kartoituksessa esille tulleet tulokset.

5 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen päätavoitteena oli kartoittaa syitä yrittäjien alivakuuttamiseen. Erityisesti haluttiin tietää, mitkä asiat vaikuttavat siihen, että yrittäjä pyrkii pitämään YEL-työtulonsa mahdollisimman matalana. Jotta alivakuuttamisen syyt voitiin tulkita oikein, täytyi ymmärtää yrittäjien oma käsitys Suomen sosiaaliturvaa kohtaan sekä heidän riskien hallintaa muilla keinoin. Haastattelut purettiin alalukuihin sen mukaan, mitä keskeisiä tuloksia kartoitus toi esille.

5.1 Haastateltavien perustiedot

Kartoitukseen osallistui yhteensä 15 yrittäjää Pohjois-Pohjanmaan alueelta. Ikäjakauma haastatteluun osallistuneilla yrittäjillä oli 25–65 vuotta ja heistä suurin osa koki olevansa yrittäjiä lopun elämänsä.

Lähes kaikki haastatteluun osallistuneista yrittäjistä harjoittivat yritystoimintaansa henkilöyhtiönä ja heidän toimialansa liittyi matalapalkkaiseen alaan. Yrittäjät olivat harjoittaneet yritystoimintansa 2–33 vuotta ja heillä oli korkeintaan kolme työntekijää palveluksessaan.

5.2 Yrittäjän sosiaaliturva

Yrittäjien mielikuva sosiaaliturvasta tarkoittaa sanoja vanhanaikainen ja eläköitynyt. Se toi mieleen eläkkeen, tulevaisuuden turvan tai vaihtoehtoisesti syvän hiljaisuuden. Sosiaaliturva ei ollut ensimmäinen asia joka on yrittäjän mielessä, kun hän harjoittaa yritystoimintaa. Sosiaaliturva tulee mieleen vasta silloin, kun eläkeikä tai vanhempainvapaa tulee ajankohtaiseksi.

Sosiaaliturvan tarkoituksena on turvata ihmisen toimeentulo silloin kun ihmisen elämässä tapahtuu jotain odottamatonta. Sosiaaliturvan tulisi vahvistaa terveyden edistämistä ja toimeentulon varmistamista. Tarkoitus ei ole missään vaiheessa heikentää edellä mainittujen asioiden toteutusta. Sosiaaliturva ei erottele työnantajan ja työntekijän paremmuutta, vaan yrittäjällä on yhtäläinen oikeus samaan sosiaaliturvan tasoon palkansaajan kanssa.

5.2.1 Yrittäjän sosiaaliturva palkansaajaa heikompi

Vaikka yrittäjän ja palkansaajan sosiaaliturva määräytyy samoin perustein, haastatteluissa tuli ilmi, ettei yrittäjä koe asian olevan niin. Yrittäjien sosiaaliturvaa pidettiin pääsääntöisesti palkansaajien turvaa heikompana. Tämä epäkohta tuli esille erityisesti sairausloman mielikuvan kartoittamisen yhteydessä. Koettiin, että palkansaajan sosiaaliturva sairausloman aikana on yrittäjän turvaa parempi. Tämä johtui suurimmaksi osaksi siitä, että työntekijä kykenee jäämään pienenkin vaivan vuoksi sairauslomalle ja silti hänelle maksetaan palkkaa heti ensimmäisestä sairauspäivästä lähtien.

Kun kartoitettiin syitä yrittäjien työskentelyyn sairaana, suurimpana ongelmana haastateltavat pitivät sitä, että he katsoivat sairausloman olevan taloudellisesti mahdotonta järjestää, mikäli sairaus ei vaadi sairaalahoitoa. Haastateltavat katsoivat, että yrityksen toiminta ja tulos on riippuvainen heidän yritykselle antamastaan työpanoksestaan. Yrittäjät kokivat suurimmaksi sairausloman esteeksi ammattitaitoisen työvoiman puuttumisen. Vahtera (2011, 229) toteaaakin, että yrittäjän sairastuessa tulot saattavat jäädä tulematta, mutta yrityksen menot täytyy siitä huolimatta maksaa. Yrittäjän jäädessä sairauslomalle hän joutuu todennäköisesti palkkaamaan tilalleen pätevän työntekijän. Tästä syystä yrittäjä yleensä katsoo, että hän ei voi jäädä sairauslomalle mikäli sairaus ei ole niin vakava, ettei hän kykene huolehtimaan itsestään.

Haastateltavat olivat samaa mieltä siitä, että heillä ei ole mahdollisuutta jäädä tyypilliselle sairauslomalle. Kun kartoitettiin yrittäjien riskien hallintaa vakavampaa sairastumista ja työkyvyttömyyttä vastaan, yrittäjät kokivat olevansa edelleen heikommassa asemassa työntekijään verrattuna. Vain muutama haastatteluun osallistuneista yrittäjistä oli varautunut mahdolliseen työkyvyttömyyteen vapaaehtoisen vakuutuksen turvin. Lisäksi suuri osa haastatelluista yrittäjistä ei ollut tietoinen perhe-eläkkeen tarjoamasta sosiaaliturvasta menehtyneen yrittäjän puolison ja lasten toimeentuloon.

5.2.2 Luottamus eläkejärjestelmään horjuu

Suomen eläkejärjestelmä koettiin vanhanaikaiseksi ja puutteelliseksi. Suurimmaksi syyksi eläkejärjestelmän epäluottamukseen nousi se, että erityisesti nuoret yrittäjät kokivat maksavansa muiden jo valmiiksi eläkkeellä olevin yrittäjien työeläkettä, ei omaansa. Sen lisäksi koettiin, että elä-

kejärjestelmä ei tule kestävään. Tässä kysymyksessä ikäjakauma haastateltavien kesken näkyi mielihypide-eroissa. Nuoremmat yrittäjät eivät uskoneet eläkejärjestelmän kestävänsä omaan eläke-ikänsä asti kun taas vanhemmat yrittäjät eivät pitäneet kysymystä lainkaan tärkeänä.

Pohjoismaiden sosiaalisten tilastotietojen mukaan Pohjoismaissa on parhaillaan meneillään voimakas eläköityminen. Nykytilanne on se, että jokaista vanhusta kohden on noin neljä työikäistä ihmistä. Vuonna 2050 työikäisiä ihmisiä on enää kaksi aina yhtä vanhusta kohden. (Old-age Pension Systems in the Nordic Countries 2008, 53.) Tämä tilanne itsessään aiheuttaa sen, että varsinkin nuoret yrittäjät kokivat olevansa vanhempien ikäluokkien eläkkeenmaksajia.

5.2.3 Eläkevakuutus yritystoiminnan kuluna

Haastatteluissa tuli hyvin voimakkaasti esille suppea ja kriittinen näkökulma YEL-eläkevakuutusta kohtaan. Yrittäjän eläkevakuutus koettiin vahvasti pakollisena yritystoiminnan kuluna. Haastateltavat ymmärsivät eläkevakuutuksen yhteyden omaan sosiaaliturvaansa, mutta vakuutusmaksun suuruuden vuoksi he eivät voineet tai halunneet maksaa eläkevakuutusta yhtään enempää. Eläkevakuutuksesta haluttiin lisää tietoa, mutta vakuutusedustajan läsnäolo koettiin enemmän kalliin vakuutuksen pakkomyyntinä kuin yrittäjän sosiaaliturvasta huolehtimisena. Tämän lisäksi eläkevakuutus koettiin vakuutusyhtiön omaksi palveluksi.

YEL-eläkevakuutuksen pakollisuus ja vakuutusmaksun suuruus kääntyi siis itseään vastaan. Haastateltavien keskuudessa koettiin hyvin vahvasti, että vakuutusmaksua pitää maksaa enemmän kuin he tulevat eläkkeenä koskaan itse saamaan. Toisaalta haastateltavat olivat myös tietoisia siitä, että työeläkettä tullaan maksamaan koko eliniän ajan.

Pohjoismaissa väestön elinikä on noussut ja eläkkeensaajat elävät entistä pitempään. Ennusteet osoittavat, että keskimääräinen elinikä nousee jopa lähes 8,5 vuotta vuoteen 2050 mennessä. Suomessa 65-vuotiaiden keskimääräinen jäljellä oleva elinikä nousee ennusteiden mukaan yli viidellä vuodella, jolloin keskiverto suomalainen elää vuonna 2050 noin 90-vuotiaaksi. (Old-age Pension Systems in the Nordic Countries 2008, 23–24, 26.)

5.3 Alivakuuttaminen

Alivakuuttamiseen löytyi niin tiedostettuja kuin myös inhimillisiä syitä. Suurimpana syynä alivakuuttamiseen haastateltavien keskuudessa oli vakuutusmaksun suuruus. Sitä pidettiin kalliina menoeränä, jota yrittäjillä ei ollut halua tai varaa maksaa täysimääräisenä. Yrittäjät lisäksi kokivat, ettei eläkevakuutusta voinut itse hallita. Jos yrittäjä halusi laskea työtulon tasoa heikentyneen tuloksen vuoksi, vakuutusyhtiö ei siihen erään haastateltavan mukaan suostuisi. Osa yrittäjistä oli kuullut puhuttavan eläkevakuutuksen joustosta, mutta kukaan yrittäjistä ei ollut hyödyntänyt joustomahdollisuutta.

Toiseksi tyypillisin syy alivakuuttamiselle oli yritystoiminnan aloittaminen. Alivakuuttaminen tuntui peräti luonnolliselta tavalta toimia, kun uudet yrittäjät aloittivat ensimmäistä yritystoimintaansa. Kaikki oli uutta ja maksuja tuli paljon ennen kuin yritystoiminta oli lähtenyt edes kunnolla käyntiin. Tästä syystä yrittäjät arvioivat ensimmäisen vuoden työtulonsa mahdollisimman pieneksi. Yritystoiminnan laajentuessa ja yrittäjän työtulon noustessa YEL-vakuutusta ei muutettu korkeammaksi, vaikka alun perin sellainen tarkoitus oli ollut. Yleisin syy tähän käyttäytymiseen oli unohtaminen. Vahtera (2011, 230) toteaaakin yrittäjien säästävän yritystoiminnan alkuvuosina kaikesta mistä vaan voidaan. YEL-vakuutuksen avulla säästäminen on helpointa yrittäjän itsensä arvioivan työtulon vuoksi.

Yhteenvedona voidaan sanoa, että yrittäjän eläkevakuutus nähtiin enemmän kalliina ja pakollisena yritystoiminnan kuluna kuin tärkeänä osana yrittäjän sosiaaliturvaa. Alivakuuttamisen kerrottiin johtuvan enemmän kalliista vakuutusmaksusta kuin sosiaaliturvan huolehtimisesta muilla keinoin. Haastateltavien keskuudessa koettiin, ettei pienyrittäjällä ole taloudellisesti varaa maksaa eläkevakuutusta täysimääräisenä.

5.3.1 Tietoinen päätös

On olemassa tietoista alivakuuttamista ja tutkimus osoitti myös tämän väitteen oikeaksi. Haastateltava 9 kertoi alivakuuttaneensa itsensä koko yrittäjäuransa aikana säästötarkoituksessa ja huomasi lähempänä 50 ikävuotta, ettei ollut kerännyt eläkettä juuri lainkaan. Vaihtoehdot olivat joko tyytyminen pieneen kansaneläkkeeseen tai yrittäjäuran pidentäminen lähemmäs 70 ikävuotta. Kontio (2012, 8) muistuttaakin, että 50-vuotias terveelliset elämäntavat omaava yrittäjä kokee

eläkeiän olevan niin kaukana, että hän ei kiinnitä asiaan enempää huomiota. Siitä johtuen eläkkeen merkitys saatetaan ymmärtää liian myöhään. Loppuvaiheessa työtulon nostaminen eläkkeen kerryttämistä varten ei tule enää oleellisesti parantamaan tulevan eläkkeen määrää, sillä eläke lasketaan koko yrittäjäuran ajalta.

Tilanne oli erilainen niillä yrittäjillä, jotka olivat siirtyneet yrittäjiksi myöhemmällä iällä. He olivat kerryttäneet palkkatyövuosien aikana itselleen jopa korkeankin työeläkkeen, eivätkä katsoneet YEL-työeläkkeen tuovan heille enää lisäarvoa. Haastateltava 13 oli tehnyt ennen yritystoimintansa aloittamista merkittävän ja pitkän uran työntekijänä hyväpalkkaisella alalla. Tästä johtuen haastateltava oli ansainnut itselleen jo merkittävän työeläkkeen palkkatyövuosiltaan. Hänelle YEL-eläke ei olisi tuonut enää lisäarvoa, vaan hän katsoi parhaaksi sijoittaa rahastoihin oikeinmitoitettua eläkevakuutuksen sijaan.

Edellä mainittu tapaus on juuri tyypillisin tietoisien alivakuuttamisen muoto. Tämä alivakuuttamisen muoto toimii sellaisten yrittäjien keskuudessa, jotka ovat ansainneet työeläkettään ennen yrittäjäuran alkua, heidän terveydentilansa on hyvä ja he ovat jäämässä lähitulevaisuudessa eläkkeelle. Lisäeläketurvaa he voivat ansaita oikeaoppisella sijoitustoiminnalla. Vahteran (2011, 232) mukaan tällaisessa tapauksessa sijoitusasunto voisi toimia eläketurvana paremmin ja tuottaa kauemmin kuin esimerkiksi vapaaehtoiset eläkevakuutukset.

5.3.2 Tiedon puute

Yrittäjä uskoo yrittäjää. Varsinkin kun kyse on aloittavasta yrittäjästä, joka etsii vertaistukea kokeneemmilta yrittäjiltä. Haastateltava 4:n mukaan hän menetti neljän ensimmäisen vuoden aikana huomattavan summan rahaa, kun piti kaiken aikaa työtulonsa lähellä alarajaa. Kun yrittäjä sitten jälkeinpäin päätti nostaa työtulonsa tasoa, aloittavan yrittäjän alennus oli jo käytetty. Jälkiviisaina haastateltava olisi toiminut juuri päinvastoin ja maksanut alennuksen aikana mieluummin 25 % korkeampaa YEL-työtulon mukaan laskettua vakuutusmaksua.

Tietoa eläkevakuutuksesta on tarjolla, mutta tiedon saanti on toisarvoinen asia jos yrittäjä ei ole halukas ottamaan asiasta selvää. Oma mielenkiinto sosiaaliturvaa ja YEL-vakuutusta kohtaan koettiin hyvin tärkeäksi. Haastateltava 2 kertoi, että kun hän perusti omaa yritystään, samaan aikaan hänellä oli miljoona muutakin asiaa mielessä. Siihen aikaan ei jaksanut keskittyä kuunte-

lemaan vakuutusedustajaa niin tarkkaan, että mitä kaikkea YEL-vakuutus kattaa. Asiat kyllä kerrottiin hänelle perusteellisesti, mutta oma mielenkiinto ei siinä vaiheessa riittänyt kuuntelemaan tarkkaavaisesti. Työtulo arvioitiin palkkatyövuosien aikana kertyneen osa-aikatyön mukaan. Toisaalta jos vakuutusedustaja tulisi esimerkiksi vuoden päästä uudelleen kartoittamaan tilannetta ja näyttämään eläkevakuutuksen hyödyt käytännössä, tilanne olisi yrittäjän mukaan aivan toinen.

Haastattelujen aikana tuli useaan otteeseen ilmi, että yrittäjät tiesivät teoreettisella tasolla eläkevakuutuksesta ja sen hyödyistä. Mutta yrittäjät eivät osanneet soveltaa tietojaan käytännön asioihin. Tämä johti suppeaan eläkevakuutuksen tarkasteluun, eikä suurimmalla osalla haastateltavista ollut tietoa vakuutuksen hyödyistä. Kun haastateltavilta lopuksi kysyttiin, olivatko he halukkaita tietämään enemmän eläkevakuutuksen hyödyistä omasta sosiaaliturvastaan käytännön konkreettisin esimerkein ja laskelmin, suurin osa oli kiinnostunut tietämään asiasta enemmän.

Mikä on vakuutusyhtiöiden vastuu? Tilanne on vaikea myös vakuutusyhtiölle, koska alivakuuttaminen johtuu osittain tiedon puutteesta, osittain yrittäjän vapaasta omasta tahdosta. Haastatelussa tuli ilmi, että yrittäjät kokivat helposti asian niin, että ainoa hyötyjä tässä yhtälössä on vakuutusyhtiö. Voisiko tilitoimisto edesauttaa vakuutusyhtiötä ja tiedottaa yrittäjiä kirjanpidollisesta hyödystä? Vakuutusyhtiölle jäisi sosiaaliturvasta tiedottaminen ja se, että yrittäjät saataisiin ymmärtämään, etteivät he ole palkansaajaa heikommassa asemassa. Yrittäjä tietää, että vakuutusmaksu on vähennyskelpoinen kulu. Haastattelujen perusteella yrittäjä ei ollut perehtynyt siihen, että miten vähennyskelpoisuus näkyy konkreettisesti euroina yrityksen tuloksessa ja verotuksessa. Tässä asiassa kirjanpitäjä voisi olla tärkeänä linkkinä yrittäjän ja eläkevakuutuksen välissä. Totuushan on se, että ainoastaan yrittäjä on itse vastuussa omasta sosiaaliturvansa tasosta.

5.4 Riskien hallinta

Viimeisenä haastateltavilta tiedusteltiin sosiaaliturvaan liittyvää riskien hallintaa. Esille nousivat sijoitustoiminta ja vapaaehtoinen vakuutus, joka korvaa yrittäjän työkyvyttömyyden. Mahdollisen työttömyyden aiheuttamaa taloudellista menetystä oli mietitty, mutta riskin ei katsottu olevan tarpeeksi suuri, että yrittäjä olisi kokenut tarpeelliseksi liittyä työttömyyskassan jäseneksi. Huomatavan moni erityisesti nuorista haastateltavista kertoi, että yrityksen riskit oli minimoitu esimerkiksi vastuuvakuutuksen avulla, mutta omaan sosiaaliturvaan ja hyvinvointiin liittyvää riskien hallintaa ei ollut mietitty lainkaan.

YEL-eläkevakuutus ei herättänyt yrittäjien keskuudessa luottamusta, mutta siihen kuitenkin uskottiin vapaaehtoisia eläkevakuutuksia enemmän. Ne haastateltavat, jotka olivat itselleen ottaneet vapaaehtoisen eläkevakuutuksen, olivat huolella tutustuneet vakuutusehtoihin. Ne yrittäjät, joilla vapaaehtoista eläkevakuutusta ei ollut, eivät aikoneet sijoittaa siihen myöskään lähitulevaisuudessa.

Vaikkei kartoitukseen osallistuneet yrittäjät luottaneet Suomen eläkejärjestelmään, on silti syytä pyrkiä huolehtimaan mahdollisista riskeistä myös henkilökohtaisella tasolla. Riskien hallinnan tason tuloksia tulkittaessa on kuitenkin hyvä huomioida, ettei opinnäytetyössä pureuduttu syvemmin yrittäjien riskien hallintaan.

6 POHDINTA

Opinnäytetyön päätavoitteena oli tarkastella yrittäjän eläkelakiin perustuvaa eläkevakuutusta ja kartoittaa syitä yrittäjien alivakuuttamiseen. Pääkysymyksen lisäksi haluttiin tietää kerrottiinko yrittäjän eläkevakuutuksesta ja sosiaalietuuksista yrittäjille ja kuinka tiedon saantia voisi parantaa.

Kartoituksessa käytettiin apuna puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastattelumenetelmän valinta ja haastateltavien määrä oli onnistunut, koska haastateltavat eivät näin ollen poikenneet aiheesta ja haastateltavien vastaukset alkoivat viimeisten haastattelujen kohdalla toistaa itseään. Haastatteluun osallistui yhteensä 15 yrittäjää, joista tietoisesti menetelmästä poiketen syvähaastattelin yhden yrittäjän.

Kartoituksen päätulokseksi saatiin, että yrittäjien alivakuuttaminen johtuu suurimmaksi osaksi eläkevakuutusmaksusta. Vakuutusmaksun suuruus ja käsitys siitä, että yrittäjällä on palkansaajaa heikompi sosiaaliturva, ei herättänyt luottamusta eläkevakuutusta ja eläkejärjestelmää kohtaan. Yrittäjät käsittivät YEL-vakuutuksen ja sosiaaliturvan liittyvän toisiinsa, mutta eläkevakuutuksen katsottiin kuitenkin olevan niin kallis, ettei sen maksamisesta koidu yrittäjälle riittävästi taloudellista hyötyä. Toisaalta herää kysymys siitä, että jos eläkevakuutusta ei ole vara maksaa riittävästi, onko pienyrittäjän yritystoiminta silloin riittämätöntä. Yllättävää oli se, ettei suurin osa haastateltavista yrittäjistä ollut perehtynyt käytännön hyötyihin ja lähes puolet yrittäjistä halusi ehdottomasti tietää lisää. Tietoa haluttiin teorian sijaan käytännön laskelmin ja esimerkein.

Huolestuttavinta oli alivakuutettujen yrittäjien riskien hallinnan taso. Pieni joukko haastateltavista oli tehnyt sijoitustoimintaansa niin, että se turvasi omalta osaltaan jo kertynyttä eläkettä. Vain osa haastateltavista oli turvautunut mahdolliseen työkyvyttömyyseläkkeeseen vapaaehtoisen vakuutuksen kautta. Muilla haastatteluun osallistuneilla yrittäjillä ei ollut lainkaan suunnitelmia riskien hallintaan. Henkilökohtaisesti näen puutteellisen riskien hallinnan erittäin vakavana ongelmana. Alivakuutettuina heidän tulisi ehdottomasti hallita henkilökohtaista riskiä esimerkiksi tapaturmavakuutuksen avulla. Haastattelujen aikana olisin ollut halukas käyttämään riskien hallinnan selvitteilyyn enemmänkin aikaa, mutta opinnäytetyön aihe oli rajattu käsittelemään yrittäjän eläkevakuutusta ja syitä alivakuuttamiseen. Riskien hallinnan tasoa koskeviin kysymyksiin tulisi palata erillisen tutkimuksen merkeissä.

Vaikka tuloksissa nousi vahvasti esille jälkihoidon tarpeellisuus, ongelmaksi muodostuu sen toteutus. Vakuutusyhtiön edustajan lähestyminen koettiin yleisesti ottaen niin sanotusti dollarin kuvat silmissä markkinoinniksi. Tämän lisäksi eri eläkevakuutusyhtiöiden saama negatiivinen julkisuus nousi keskustelun tiimoilta esille. Voidaan päätellä, että eläkevakuutusyhtiön julkisella maineella ja vakuutusedustajan realistisella suhtautumisella yrittäjän vakuutusasioihin on merkittävä vaikutus pienyrittäjän eläkevakuutukseen. Jatkotutkimuksena voitaisiinkin tutkia mikä on eläkevakuutusyhtiön jälkihoidon vaikutus YEL-eläkevakuutuksen myyntiin. Tulevaisuudessa olisi myös mielenkiintoista selvittää, onko yrittäjien asenne eläkevakuutusta kohtaan viime vuosien aikana muuttunut.

Opinnäytetyön haastava aihe löytyi oman kiinnostuksen kautta. Eläkevakuutus oli tuttu käsite jo aiemmin, mutta vasta työharjoittelun yhteydessä kiinnitin asiaan laajemmin huomiota. Tiedostin alivakuuttamisen olevan ongelma ja koin asian henkilökohtaisesti niin tärkeäksi, että aloin pohtia opinnäytetyön rakentamista aiheen ympärille. Esitin ideani opettajalle ja hän innostui aiheesta. Opettajan toivomuksesta etsin työlleni toimeksiantajan ja otin yhteyttä Tapiolan asiamieheen. Hänen kiinnostuttua aiheesta teimme toimeksiantosopimuksen ja pidimme Tapiolan toimipisteessä aloituspalaverin. Yhteistyö Tapiolan ja heidän edustajan kanssa toimi moitteettomasti koko prosessin ajan.

Opinnäytetyölle varattiin reilusti aikaa ja se eteni aikataulullisesti suunnitelmien mukaan. Tietoperusta kirjoitettiin keväällä ja haastattelut toteutettiin kesällä. Näin toimimalla opinnäytetyöhön voitiin keskittyä kokoaikaisesti. Aiheesta löytyi kiitettävä määrä yrittäjän eläkelain pohjalta laadittuja esitteitä ja oppaita, mutta kirjallisuutta huomattavasti vähemmän. Tietoperustan rakentamiseen tarvittiin hyvin huolellista perehtymistä aiheeseen ja voimassa olevaan lainsäädäntöön. Koska opinnäytetyön aihe löytyi oman mielenkiinnon kautta, se edesauttoi opinnäytetyön rakentamista, kirjoittamista ja aikataulussa pysymistä.

Arkaluonteisen aiheen vuoksi haastatteluun osallistuvien yrittäjien etsiminen oli erittäin haasteellista. Tämä johtui siitä, ettei opinnäytetyön tekijälle voitu antaa salassapitovelvollisuuden nojalla tietoja alivakuutetuista yrittäjistä, vaan heitä etsittiin ovi- ja puhelinkyselyiden avulla. Tekijä oli positiivisesti yllätynyt siitä, että lähes kaikki tavoitetut alivakuutetut yrittäjät suostuivat haastateltavaksi. Hienoa oli myös se, että vaikka aihe oli arkaluonteinen ja erilaisia tunteita herättävä, karotukseen osallistuneet yrittäjät kertoivat yllättävän rohkeasti kantansa asiaan.

Yrittäjän eläketurvavakuuttamisesta ei ole tarjolla opintokursseja liiketalouden koulutusohjelmassa. Silti katson aiheen tuntemuksen hyvin tarpeelliseksi erityisesti yrittäjille ja taloushallinnon ammattilaisille. Alivakuuttamisesta johtuvia ongelmia voidaan ehkäistä hyvällä asiantuntemuksella, jolloin esimerkiksi vakuutusedustajan tai kirjanpitäjän tarjoama asiantuntija-apu voi olla yrittäjälle hyvin tärkeää, jopa kohtalokasta. Katson opinnäytetyön täydentäneen opintojani ja valmistavan minua taloushallintoalan töiden lisäksi myös aloille, joissa työskennellään yrittäjän etuja kuunnellen.

Opinnäytetyöprosessi oli kokonaisuutena erittäin mielenkiintoinen ja avartava. Prosessi ei tuntunut liian raskaalta, koska aihe vaikutti hyvin tärkeältä ja se toi esille jatkuvasti uusia asioita. Uskon, että tästä opinnäytetyöstä on hyötyä sekä toimeksiantajalle, tämän opinnäytetyön lukijalle ja minulle - opinnäytetyön tekijälle. Jos tämän opinnäytetyön ansiosta voidaan saada osa väärinkäsityksestä tai tiedon puutteesta aiheutuneesta alivakuuttamisesta korjattua ja alivakuutettu yrittäjä miettimään omaa sosiaaliturvaansa ja riskien hallintaa, prosessi on onnistunut.

LÄHTEET

Ammattiharjoittajien ja yrittäjien työttömyyskassa. 2012. Oikeus päivärahaan. Hakupäivä 28.6.2012.

http://www.ayt.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=64&lang=fi

Aro, T. Nokelainen, E. & Ansamaa, S. 2006. Yrityksen työeläkekäsikirja. Helsinki: Edita.

Eläketurvakeskus. 2012. YEL-yrittäjät. Hakupäivä 6.4.2012. <http://www.etk.fi/fi/service/yel-yritt%C3%A4j%C3%A4t/237/yel-yritt%C3%A4j%C3%A4t>.

Etera. 2011. Yrittäjän eläke-etuudet. Hakupäivä 23.4.2012. https://www.etera.fi/fi/oma_elaketurva/tietoa_elaketurvasta/yrittajan_elaketurva/elakeetuudet/Sivut/Default.aspx.

Hirsjärvi, S. Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hyrkkänen, R. 2009. Onko yrittäjien eläkevakuuttaminen kohdallaan? Eläketurvakeskuksen keskustelunaloitteita 2009:2. Helsinki: Multiprint Oy.

Ilmarinen. 2012. Eläke ansiotyöstä. Hakupäivä 31.5.2012 http://www.ilmarinen.fi/Production/fi/tietopankki/04_eturva/02_miten_elake_lasketaan/01_elake_ansiotyosta/index.jsp

Jyväkorpi, P. 2009. Yrittäjän vakuutusmaksu voi joustaa. Työeläke 44 (2), 22.

Kansaneläkelaitos. 2010. Varhennettu vanhuuseläke. Hakupäivä 30.4.2012. <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/250608134451HN?OpenDocument>.

Kansaneläkelaitos. 2012a. Päivärahan määrä yrittäjälle. Hakupäivä 25.4.2012. <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/100608125054HL?OpenDocument>.

Kansaneläkelaitos. 2012b. Sairauspäivärahan määrä. Hakupäivä 28.6.2012.
<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/280302122630EH?OpenDocument>.

Kansaneläkelaitos. 2012c. Työmarkkinatuki. Hakupäivä 28.6.2012.
<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/200701124346EH?OpenDocument>.

Kansaneläkelaitos. 2012d. Työttömyysperuspäivärahan määrä. Hakupäivä 25.4.2012.
<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/120202142400EH?OpenDocument>.

Knuuti, J. Vidlund, M. 2006. Yrittäjien lakisääteinen sosiaaliturva Euroopassa. Eläketurvakeskuk-
sen katsauksia 2006:1. Helsinki: Edita.

Kontio, K. 2012. Sosiaaliturvassa vältettävä riskinottoa. AYT Ammatinharjoittajien ja työttömyys-
kassan jäsenlehti (1), 8.

Korpiluoma, R. Grönlund, H. Herrlin, O. Kekäläinen, J. Kouvonen, K. Levander, M. Lilius, S. Mus-
tonen, P. Määttä, M. Perälehto-Virkkala, A. Takanen, M. & Tuomikoski, J. 2011. Työeläke. Por-
voo: Bookwell.

Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360.

Lehto-Isokoski, H. 2009. Mitoita YEL-työtulosi oikein. Taloustaito yritys 61 (4), 24–27.

Lindbohm, K. 2010. Yrittäjä, ota eläke vakavasti. Kauppalehti 22.3.2010, 47.

Malinen, P. 2012. Yrittäjien tulot ja verot. Suomen yrittäjät. Raportti. (Ei julkaisupaikkaa eikä jul-
kaisijaa).

Old-age Pension Systems in the Nordic Countries. 2008. Nordic Social Statistical Committee
35:2009. Copenhagen.

Palomurto, M. 2008. Yrittäjän lakisääteinen eläketurva. Tilisanomat 29 (1), 49–53.

Parkkonen, E. 2010. Yrittäjän työeläkkeen vakuuttaminen muuttuu. Tilisanomat 31 (6), 30–33.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012. Työkyvyttömyyseläke. Hakupäivä 30.4.2012.
http://www.stm.fi/toimeentulo/tuet_ja_etuudet/tyokyvyttomyyselake

Suomen yrittäjät. 2011. Yrittäjän sosiaaliturvaopas. Eläke-edut. Hakupäivä 23.4.2012.
<http://www.yrittajat.fi/fi-FI/yrittajaihmisena/yrittajansosiaaliturvaopas/elake/elake-edut/>.

Taantuma varjostaa eläkkeitä. 2011. Etelä-Suomen sanomat. Hakupäivä 28.4.2012.
<http://www.ess.fi/?article=348388>.

Tietoa yksityisten alojen työeläkevakuuttamisesta. 2012. Eläketurvakeskus. Esite. (Ei julkaisu-
paikkaa eikä julkaisijaa).

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2011. Yrittäjyyskatsaus 2011. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja
2011:34

Työeläke.fi. 2011. Työtulo sanelee vakuutusmaksun ja eläkkeen. Hakupäivä 7.4.2012.
<http://tyoelake.fi/Page.aspx?Section=43975>.

Työeläke.fi. 2012. Perhe-eläke turvaa toimeentulon leskelle ja lapselle. Hakupäivä 30.4.2012.
<http://www.tyoelake.fi/Page.aspx?Section=39119>

Työttömyysturvalaki 30.12.2002/1290.

Vahtera, P. 2011. Yrittäminen on kaunein tapa ottaa vastuu omasta elämästä. Saarijärvi: Pauli
Vahtera Oy.

Valtioneuvosto. Raha-asiainvaliokunnan istunto 26.10.2011. Hakupäivä 25.4.2012.
<http://valtioneuvosto.fi/toiminta/paatokset/paatos/fi.jsp?toid=175607&c=1&moid=175630&oid=340918>.

Valtioneuvoston asetus työttömyysturvalain täytäntöönpanosta 30.12.2002/1330.

Varma. 2012. YEL-maksu joustaa. Hakupäivä 27.4.2012.
<https://www.varma.fi/fi/yritykset/yrityksentoiminta/yrittajantyotulo/yel-maksujoustaa/pages/default.aspx>.

Veritas eläkevakuutus. 2012. Elinaikakerroin. Hakupäivä 30.6.2012.
<https://www.veritas.fi/henkiloasiakkaat/elaketurva-suomessa/elinaikakerroin>.

Veronmaksajain keskusliitto ry. 2012. Yrittäjä ja esitäytetty veroilmoitus. Hakupäivä 6.5.2012.
<http://www.veronmaksajat.fi/fi-FI/veroilmoitusohjeet/palkansaaja/yrittajajaesitaytettyveroilmoitus/>

Verohallinto. 2005. Eläkevakuutukset uudessa verojärjestelmässä. Hakupäivä 26.4.2012.
http://www.vero.fi/fi-FI/Henkiloasiakkaat/Omaisien_kuolema/Elakevakuutukset_uudessa_verojarjestelma%2810128%29.

Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272.

Yrittäjän työeläketurva 2012, Tapiola. Esite. (Ei julkaisupaikkaa eikä julkaisijaa).

Yrittäjän työttömyysturvaopas. 2012. http://www.ayt.fi/images/stories/AYT_opas_suomi_2012.pdf

Yrittäjän työtulo. 2011. Eläketurvakeskus. Esite. (Ei julkaisupaikkaa eikä julkaisijaa).

Yrittäjän yel-opas 2012, Ilmarinen. Esite. (ei julkaisupaikkaa eikä julkaisijaa).

LIITTEET

- Liite 1 Valtion tuloverotaulukko vuonna 2012
- Liite 2 Kelan sairauspäiväraha- ja laskentakaava vuonna 2012
- Liite 3 AYT:n jäsenmaksu- ja työttömyyspäiväraha- ja laskentakaava vuonna 2012
- Liite 4 Teemahaastattelun runko

Vuoden 2012 valtion tuloveroasteikko

Voimassaolo: **Toistaiseksi**[> Vanhempi versio](#)

Vuodelta 2012 toimitettavassa verotuksessa määrätään tuloverolain (1535/1992) perusteella valtiolle ansiotulosta suoritettava tulovero progressiivisen tuloveroasteikon mukaan seuraavasti:

Verotettava ansiotulo, euroa	Vero alarajan kohdalla, euroa	Vero alarajan ylittävästä tulon osasta, %
16 100—23 900	8	6,5
23 900—39 100	515	17,5
39 100—70 300	3 175	21,5
70 300—	9 883	29,75

Lähde: Verohallinto

Sairaus- ja vanhempainpäivärahan laskentakaava vuonna 2012 (Vanhempainpäivärahojen laskentakaava, Kela, hakupäivä 25.4.2012)

YEL-työtulo euroa / vuosi	Päivärahan laskentakaava euroa / arkipäivä
enintään 1 324	ei päivärahaa
1 325 - 34 495	$0,7 * \text{YEL-työtulo} / 300$
34 496 - 53 072	$80,49 + 0,4 * (\text{YEL-työtulo} - 34 495) / 300$
yli 53 072	$105,26 + 0,25 * (\text{YEL-työtulo} - 53 072) / 300$

Työtulo	Jäsenmaksu		Päiväraha
	€ / vuosi	€ / kk	€ / päivä
8 520	51,68	4,31	31,36
10 000	79,80	6,65	34,69
12 500	127,30	10,61	39,05
15 000	174,80	14,57	43,41
17 500	222,30	18,53	47,77
20 000	269,80	22,48	52,13
25 000	364,80	30,40	60,85
30 000	437,30	36,44	69,57
35 000	509,80	42,48	78,29
40 000	582,30	48,53	86,55
45 000	654,80	54,57	90,42
50 000	727,30	60,61	94,30
55 000	799,80	66,65	98,17
60 000	872,30	72,69	102,05
65 000	944,80	78,73	105,93
70 000	1 017,30	84,78	109,80
80 000	1 162,30	96,86	117,55
90 000	1 307,30	108,94	125,31
100 000	1 452,30	121,03	133,06
110 000	1 597,30	133,11	140,81
120 000	1 742,30	145,19	148,56

Lähde: AYT esite. 2012

Teemahaastattelun runko:

Henkilötiedot:

- Yrittäjän nimi, ikä, siviilisääty, koulutustausta
- Yrityksen toimiala ja perustamisvuosi
- Kuinka kauan olet toiminut yrittäjänä?
- Miksi aloitit yrittäjänä?
- Kuinka tärkeänä koet yrittäjyyden elämässäsi, eli oletko ”loppuelämän” yrittäjä?
- Onko sinulla palkattua henkilökuntaa?

Sosiaaliturva:

- Mitä sosiaaliturva mielestäsi tarkoittaa? Mitä mielikuvia se tuo mieleesi?
- Koetko sosiaaliturvasi olevan samanarvoinen palkansaajan kanssa?
- Luotatko Suomen eläkejärjestelmään?

Yrittäjän eläkevakuutus:

- Kerrotaanko mielestäsi yrittäjän eläkevakuutuksesta ja sen tarjoamasta sosiaaliturvasta?
 - Saatko halutessasi tietoa asiasta? Keneltä tai mistä saat tietoa?
- Tiedätkö, mihin etuuksiin yrittäjän eläkevakuutus vaikuttaa?
 - Haluatko tietää enemmän? Miten tiedonjakaminen pitäisi mielestäsi järjestää?

Alivakuuttaminen:

- Millä perusteella olet mitoittanut YEL-työtulosi?
- Milloin olet viimeksi tarkistanut tai muuttanut YEL-työtulosi tasoa? Miksi?
- Mitkä asiat vaikuttavat siihen, että pidät työtulon mahdollisimman matalana?
- Onko vakuutusmaksun suuruudella vaikutusta alimitoitettuun työtuloon?
- Mihin vakuutusmaksu mielestäsi perustuu? Voiko sitä hyödyntää? Miten?

Riskien hallinta:

- Jos yrittäjätoimintasi yllättäen päättyisi tai keskeytyisi, minkälaista suojaa koet saavasi?
 - sairauden
 - työttömyyden
 - työkyvyttömyyden sattuessa?
- Oletko tehnyt muunlaisia sijoituksia turvaamaan eläkepäiviäsi? Millaisia?
- Oletko sijoittanut vapaaehtoisin vakuutuksiin?
 - Millaisia ehtoja vapaaehtoisin vakuutuksiin liittyy?